

SKEIÐA - OG GNÚPVERJA - HREPPUR

AÐALSKIPULAG 2017-2029
Forsendur og umhverfisskýrsla

14. september 2017

Skeiða- og Gnúpverjahreppur

Aðalskipulag 2017-2029

Í VINNSLU

Gísli Gíslason
Guðrún Lára Sveinsdóttir
Ingibjörg Sveinsdóttir
Ásgeir Jónsson

Mynd á forsiðu: Hagi í Skeið- og Gnúpverjahreppi. Ljósm. Sigurður Bogi Sævarsson

SKIPULAGSGÖGN

Sveitarfélagsuppdráttur, byggð í mkv. 1:50.000.

Sveitarfélagsuppdráttur, hálendi í mkv. 1:100.000.

Þéttbýlisuppdráttur fyrir Árnes í mkv. 1:10.000.

Þéttbýlisuppdráttur fyrir Brautarholt í mkv. 1:10.000.

Greinargerð - skipulagsskilmálar.

Forsendur og umhverfisskýrsla.

EFNISYFIRLIT

1	INNGANGUR	67
1.1	Gildandi skipulag	67
1.2	Efnistöð	67
2	STAÐHÆTTIR	67
2.1	Landslag / Jarðfræði	78
2.2	Grunnvatn og lindasvæði	1112
2.3	Jarðhiti	1213
2.4	Gróðurfar, landgræðsla og skógrækt	1213
2.5	Þjóðlendur	1516
2.6	Veður	1617
2.7	Dýralíf	1718
2.8	Náttúruvá	1718
2.8.1	Jarðskjálftar	1819
2.8.2	Eldvirkni	1920
2.8.3	Flóð / Landbrot	1920
2.8.4	Aðrar náttúruhamfarir	2223
2.9	Hlunnindi	2223
2.9.1	Veiði	2223
2.9.2	Hagnýt jarðefni	2324
2.10	Verndarsvæði	2324
2.10.1	Hverfisvernd	Error! Bookmark not defined.26
2.10.1	Menningarminjar	Error! Bookmark not defined.26
2.10.2	Vatnsvernd	Error! Bookmark not defined.27
2.10.3	Verndarsvæði vegna strandmengunar og mengunar í ám og vötnum	Error! Bookmark not defined.27
3	ÍBÚAR, ATVINNA OG BYGGÐ	2428
3.1	Íbúðpróun, aldursdreifing og íbúðaspár	2428
3.2	Atvinna	2529
3.3	Ferðapjónusta	2731
3.4	Opinber þjónusta og samstarf sveitarfélaga	3135
4	UMHVERFISSKÝRSLA	3337
4.1.1	Tengsl við aðrar áætlanir	3337
4.2	Aðferðarfræði umhverfismats	3741
4.2.1	Vægi umhverfisáhrifa	3741
4.2.2	Umhverfispættir, matsspurningar og viðmið	3842
4.2.3	Valkostir og vinsun kosta	3943
4.3	Umhverfismat	3943
4.3.1	Samgöngur	3943
4.3.2	Uppgræðsla á verndarsvæðum í Þjórsárdal	4145
4.3.3	Ferðapjónusta í Þjórsárdal	4347
4.3.4	Íbúðarbyggð í dreifbýli	4549
4.3.5	Þéttbýlið í Árnesi	4650
4.3.6	Stakar framkvæmdir	4751
4.3.7	Landbúnaðarsvæði	4852
4.3.8	Skógrækt	4953
4.3.9	Afbreytingar- og ferðamannasvæði	4953
4.3.10	Frístundabyggð	5054

4.3.11 Efnistökusvæði.....	5054
4.3.12 Verndarsvæði, hverfisvernd og friðlýst svæði	5054
4.3.13 Iðnaðarsvæði	5054
4.4 Tilkynninga- eða matsskyldar framkvæmdir á skipulagstímabilinu	5155
5 HEIMILDIR	5357

1 INNGANGUR

Sveitarfélagið Skeiða- og Gnúpverjahreppur varð til við sameiningu Skeiðahrepps og Gnúpverjahrepps þann 9. júní 2002 og vinnur nú sitt annað aðalskipulag. Skeiða- og Gnúpverjahreppur er austasta sveitarfélagið í uppsveitum Árnessýslu, á milli Hvítár/Stóru-Laxár og Þjórsár og nær norður í Hofsjökul. Syðst mætir sveitarfélagið Flóahreppi. Sveitarfélagið er um 2.230 km² að stærð¹. Íbúar í sveitarfélaginu öllu eru um 520.

Landslag í sveitarfélaginu er fjölbreytt, syðst er það fremur flatt en eftir því sem norðar dregur setja fell og klettaholt mikinn svip á landið. Láglendið er víða vel fallið til landbúnaðar en ræktunarskilyrði eru misjöfn, einkum á Skeiðunum þar sem víða er stutt niður á Þjórsárhraunið. Skeiða- og Gnúpverjahreppur hefur yfir að ráða tveimur afréttum; Flóa- og Skeiðamannafrétti og Gnúpverjafrétti. Flóahreppur hefur upprekstrarrétt á Flóa- og Skeiðamannafrétt ásamt Skeiða- og Gnúpverjahreppi en Skeiða- og Gnúpverjahreppur fer með stefnumörkun fyrir afréttina.

Helstu atvinnuvegir eru landbúnaður, iðnaður og þjónusta, sérstaklega við ferðamenn en ferðaþjónusta er, líkt og víðar, ört vaxandi atvinnugrein.

Í þessari samantekt er fjallað um helstu forsendur sem liggja að baki stefnumörkunar í aðalskipulagi og einnig er fjallað um hugsanleg umhverfisáhrif af stefnunni og bornir saman mismunandi valkostir. Aðalskipulaginu er ætlað að tryggja góð lífsskilyrði fyrir íbúa, efla byggð og atvinnulíf og stuðla að hagkvæmri þróun landbúnaðar, m.a. með því að vernda gott landbúnaðarland.

1.1 GILDANDI SKIPULAG

Í gildi er Aðalskipulag Skeiða- og Gnúpverjahrepps 2004 – 2016 sem staðfest var af umhverfisráðherra þann 6. apríl 2006. Gerðar hafa verið nokkrar breytingar á skipulaginu frá því það tók gildi. Í dreifbýlinu snerust langflestar breytingarnar um að landbúnaðarsvæði var breytt í svæði fyrir frístundabyggð, en einnig voru gerðar breytingar vegna stækkunar Búrfellsvirkjunar, byggingar virkjana í neðrihluta Þjórsár og vindmylla á Hafinu norðan Búrfells.

1.2 EFNISTÖK

Fjallað er um staðhætti í sveitarfélaginu (kaflí 2) s.s. veðurfar, náttúru og dýralíf. Einnig er fjallað um náttúruvá (kaflí 2.8) en Skeiða- og Gnúpverjahreppur er á jarðskjálftasvæði og Þjórsá, Hvítá og Stóra-Laxá geta flætt yfir bakka sína þegar mikil úrkoma og leysingar fara saman. Minnst er á hlunnindi (kaflí 2.9) og gerð grein fyrir verndarsvæðum (kaflí 2.10), s.s. friðlýstum svæðum og fornminjum.

Í kafla 3 er yfirlit yfir íbúapróun í sveitarfélaginu og gerð grein fyrir fjölda búfjár, atvinnu og ferðaþjónustu. Þá er opinber þjónusta og samstarf sveitarfélaga stór þáttur í öllum samfélögum (kaflí 3.4).

Umhverfisáhrifum af breyttri stefnu aðalskipulagsins eru gerð skil í 4. kafla og bornir saman mismunandi valkostir fyrir helstu stefnumarkana.

2 STAÐHÆTTIR

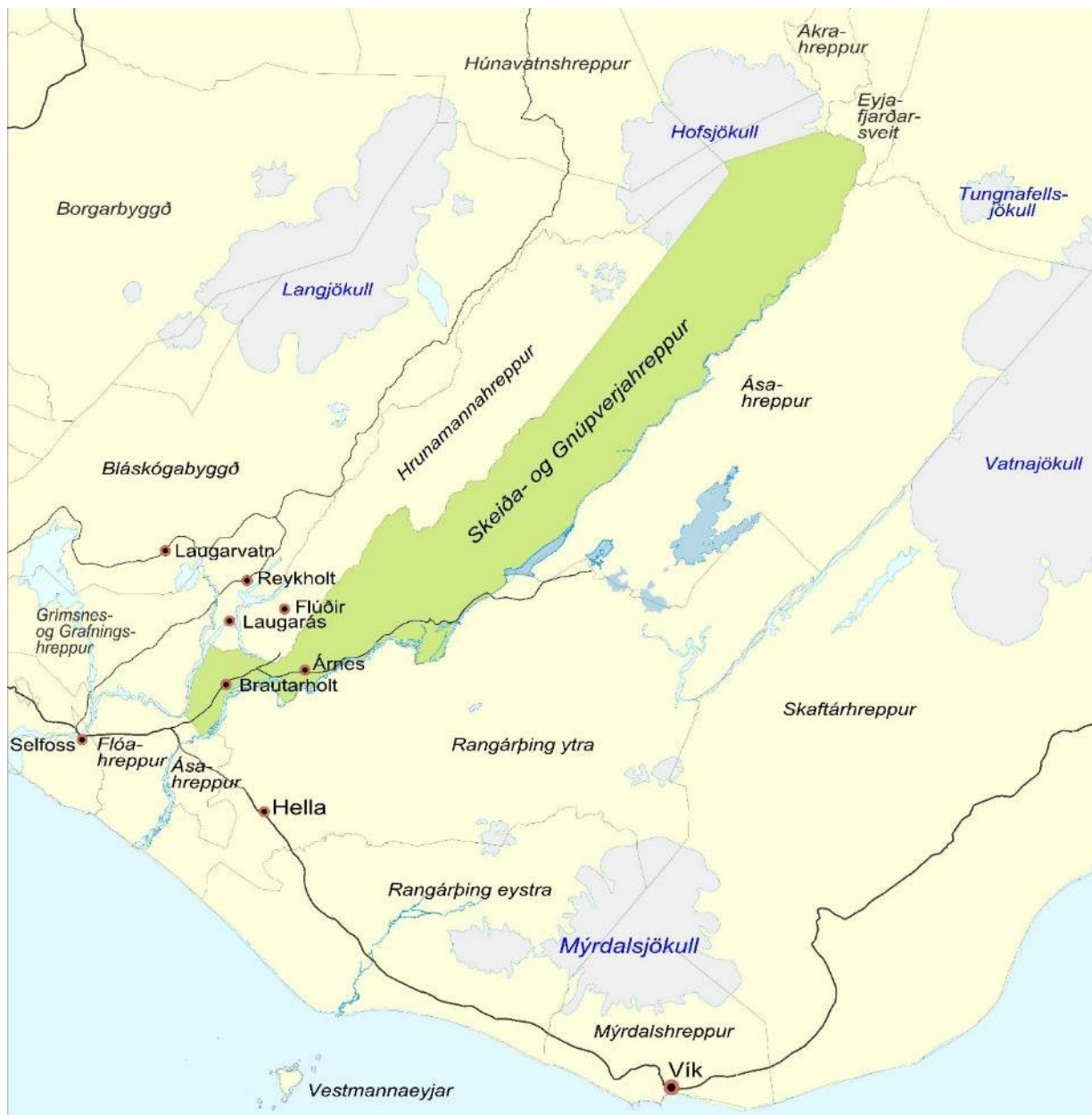
Sveitarfélagið liggur á milli Stóru-Laxár og Hvítár í vestri og Þjórsár í austri og tilheyrir uppsveitum Árnessýslu. Að vestan fylgja hreppamörkin Hvítá og síðan Stóru-Laxá í Laxádrög og þaðan í Eystra-Rjúpnafell, Lambafell, Kisufell, Þverfell og í Hofsjökul². Sveitarfélagið liggur að Flóahreppi, Grímsnes- og Grafningshreppi, Bláskógabyggð, Hrunamannahreppi, Akrahreppi, Eyjafjarðarsveit, Ásahreppi og Rangárþingi ytra. Í sveitarfélaginu eru tveir þéttbýliskjarnar; Árnes og Brautarholt.

Tveir afréttir tilheyra sveitarfélaginu; Flóa- og Skeiðamannafréttur, um 800 km² og Gnúpverjafréttur, um 480 km². Flóa- og Skeiðamannafréttur liggur milli Stóru-Laxár og Fossár og frá drögum Fossár í Flóamannaöldu, vestan Norðlingaöldu og beina línu í Arnarfell. Hann er um 10-15 km breiður og um 70-

¹ (Landmælingar Íslands, 2014)

² (Ágúst Guðmundsson, 1996)

80 km langur. Gnúpverjaafréttur liggur austan við Flóa- og Skeiðamannaafrétt og að Þjórsá. Hann er einhver lengsti afréttur landsins, um 80 km langur en aðeins um 5 – 10 km breiður.³

Mynd 1. Skeiða- og Gnúpverjahreppur.

2.1 LANDSLAG / JARÐFRÆÐI

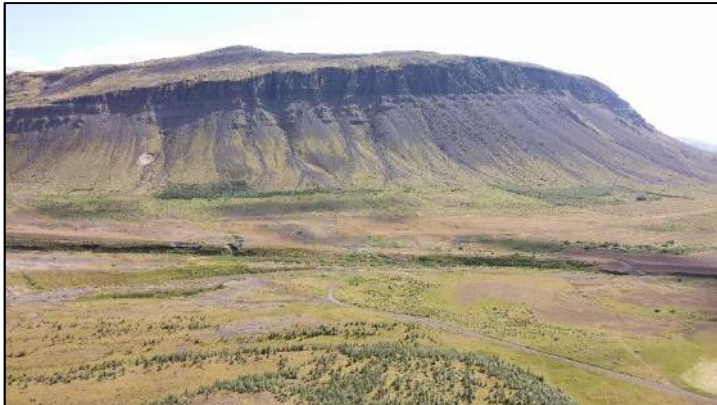
Skeiða- og Gnúpverjahreppur er gróin sveit, syðst er landið tiltölulega flatt og blautt á köflum en eftir því sem norðar dregur hækkar landið og lág fjöll og klappir eru þar víða með graslendi í lautum og lægðum. Láglandið er grösugt og vel fallið til landbúnaðar en þó er víða stutt niður á hraun, einkum

³ (Ágúst Guðmundsson, 1996).

syðst. Undirlendi minnkar eftir því sem norðar dregur þar sem bæir eru utan í hlíðum og landið sums staðar fremur bratt.

Upplýsingar um jarðfræði í Skeiða- og Gnúpverjahreppi hér á eftir eru að mestu leiti fengnar úr umfjöllun Ágúst Guðmundssonar í Árbók Ferðafélags Íslands frá árinu 1996, Ofan Hreppafjalla.

Landslag í sveitarfélaginu einkennist af hlíðabeltinu á mörkum Suðurlandsundirlendisins og miðhálandisins. Flest öll fell og hryggir á þessu landsvæði hafa lengdarstefnu í NNA-SSV. Á þessum mörkum

Mynd 2. Búrfell í Þjórsárdal.

hálendis og láglendis setja fell og ásar, sem ganga ofan af hálendinu niður í byggðina, svip sinn á landslagið.

Syðsti hluti sveitarfélagsins er flatlendur en þó setja sérstæðir vikurhólar svip sinn á landslagið frá Stóru-Laxá vestur að Hvítá í landi Reykja. Þetta eru Bæjarhóllinn, Hjáleiguhólarinn í Vorsabæ, Ullarhóllinn, Þorleifshólarinn í Miðbýlislandi og Gvendarhóllinn í Fjallslandi. Talið er að vikurinn hafi komið úr tveimur Heklugosum fyrir um 3-4 þúsund árum síðan. Vörðufell gnæfir yfir sunnanvert sveitarfélagið, um 391m hátt og uppi á því er

Úlfsvatn.

Helstu fjöll í ofanverðu sveitarfélaginu eru Skarðsfjall, Hlíðarfjall, Skaftholtsfjall, Núpsfjall, Hagafjall og Búrfell í Þjórsárdal. Byggð í efri hluta sveitarfélagsins liggur í u.þ.b. 70-140 metra hæð yfir sjávarmáli, en einstaka býli er þó í u.þ.b. 230 m.y.s⁴.

Berggrunnur austurhluta Árnessýslu og vesturhluta Rangárvallasýslu er að nokkuð jöfnu leyti úr basalti og móbergi og er nokkuð vel vatnspéttur en úrkoma rennur að mestu af svæðinu sem yfirborðsrennsli⁵. Þessi berggrunnur er kenndur við svonefnda Hreppamyndun. Móbergsfjöll eru áberandi í Árnessýslu en öll há og brött fjöll í sýslunni eru hlaðin upp úr móbergi, mynduð við eldgos undir jökli. Móbergsfjöllin skiptast í stapa og hryggi og eru nokkur dæmi um báðar gerðirnar fyrir ofan byggðina⁶.

Eldri grágrýtismyndun er hvergi víðáttumeiri en í Hreppunum og í fjöllum er grágrýti og alls konar molaberg, gosmöl, vatnaset og jökulruðningur til skiptis. „Hreppafjöllin eru yfirleitt lág 200-300 m yfir sjávarmáli, og mynda skörðotta frambrún en fara jafnt hækkandi inn til landsins“⁷. Jarðlögum hallar til beggja hliða út frá hallaskilum sem liggja til norðausturs um Hreppafjöllin, nærri Stóru-Laxá. Vestan við skilin hallar

Mynd 3. Sérstæð berglög sjást þar sem Háifoss steypist fram af hálendisbrúninni í Þjórsárdal.

⁴ (Milli Fjalls og fjöru, 2006).

⁵ (Haukur Tómasson, 1961).

⁶ (Haraldur Matthíasson, 1961).

⁷ (Ágúst Guðmundsson, 1996).

jarðlögum til vesturs en austan við þau hallar þeim til ýmissa átta. Hryggur með elstu berglögnum er í miðju skilanna en yngri berglög eru sitt hvorum megin við.

Sérstæð kubbabergslög er víða að finna við hálendisbrúnina og stinga þau í stúf við berglög Hreppa-myndunarinnar. Hraunið er grófstuðlað að neðan en fínstuðlað að ofanverðu og bendir það til þess að hraun hafi runnið um árfarveg og stíflað hann um hríð þar til vatnið braust fram yfir hraunið og kældi það snögglega ofanfrá. Þessi kubbabergslög eru m.a. greinileg í Hlíðarfjalli, í Skarðsfjalli og í Þjórsárholti.

Búðaröðin, sem kennd er við fossinn Búða í Þjórsá, eru jökulgarðar eða öldur sem taldir eru merki um afturkipp í hörfun ísaldarjökulsins. Hana má rekja frá Vatnsdalsfjalli í Fljótshlíð að Efstadalsfjalli í Laugardal. Einna greinilegust er hún við fossinn Búða í Þjórsá en er einnig greinileg í Reykjadal í Hrunamannahreppi og við Bræðratungu þar sem Hvítá hefur brotið sig í gegnum hana. Þetta var fyrir um 10.000 árum við lok ísaldar en þar má sjá merki um það að sjórinn fylgdi jökulröndinni eftir. Búðaröðin er úr „samanböggluðum sjávarlögum undir jökulruðningi, og þar má finna hrúðurkarlabrot í um 90 m y.s.“⁸.

Flóa- og Skeiðamannaafréttur er fremur víðlendur og liggur að mestu leiti í 600 – 800 m hæð. Syðst á afréttinum eru byggðafjöllin, háir múlar sem eru skornir sundur af giljum. Innar taka við grjóthálsar og lækjardrög sem liggja yfirleitt frá norðaustri til suðvesturs. Gnúpverjaafréttur er fremur sléttlendur en langir ásar liggja frá norðaustri til suðvesturs og lækka þegar kemur nær Þjórsá en að henni hallar allt landið. Þegar innar kemur á afréttinn taka við gróðurlausir sandar og melar allt inn í Þjórsárver.

Þjórsárhraunið mikla

Eitt mesta hraungos á jörðinni síðustu 10 þúsund árin varð í nágrenni Veiðivatna fyrir um 8.700 árum⁹. Í því rann svokallað Þjórsárhraun eftir hinum forna farvegi Þjórsár og fyllti hann. Því nær öll Landsveitin er á þessu hrauni og væn sneið af Gnúpverjahreppi, öll Skeiðin, nema Vörðufell¹⁰. „Aðalflaumurinn hefur fylgt farvegi Þjórsár, flætt umhverfis Þjórsárholtsholt og Skaftholtsfjall og að Búðaröðinni hjá Stórahofi. Í hana eru tvö tiltölulega mjó skörð; við Búða og Kálfá. Um þau hefur hraunið flætt í stríðum strengjum og síðan breitt sig út yfir Skeið og Flóa“¹¹. „Alla leið frá upptökunum hefur meginstraumurinn farið eftir

Mynd 4. Þjórsárhraunið er greinilegt neðst á Skeiðunum. Hestfjall í baksýn.

eða meðfram farvegum stóránna, fyrst Tungnaár og síðan Þjórsár og flæmt þær úr farvegum sínum. Árnar hafa runnið þar sem hraunið er þykkast eða undir dýpsta ál þess. Vart er að efa, að áður en hraunið kom til sögunnar, hefur Hvítá runnið fram fyrir austan Vörðufell og í Þjórsá þar sem nú eru Skeiðin. Síðan hefur hraunið ýtt þeim sundur og kastað Hvítá norður fyrir Vörðufell, þar sem hún bjó sér nýjan farveg

⁸ (Guðmundur Kjartansson, 1952)

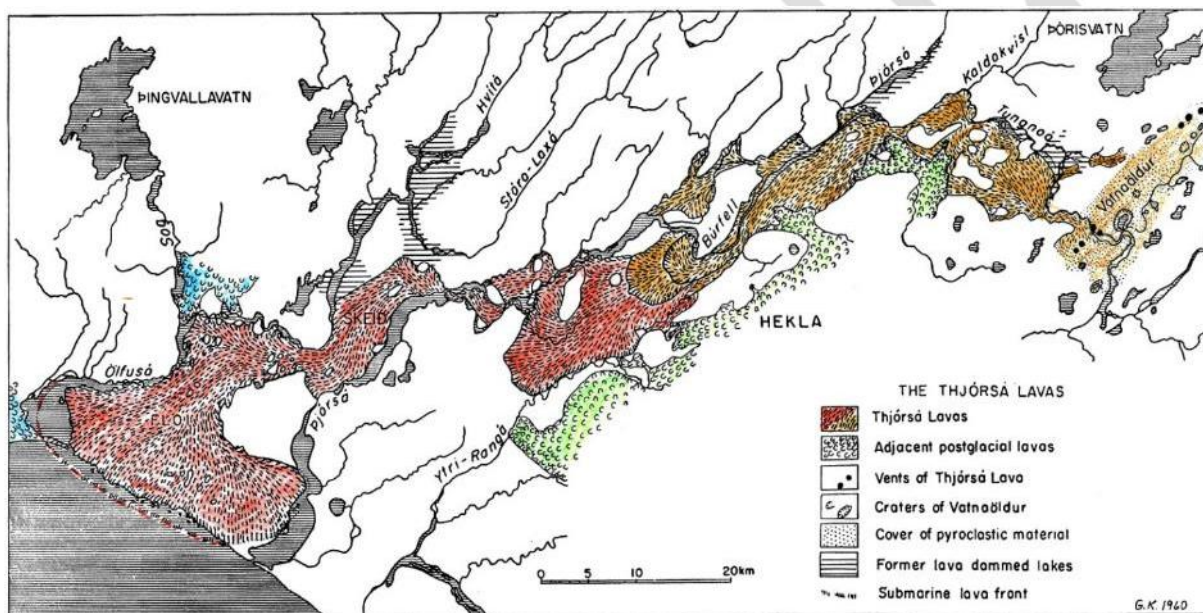
⁹ (Árni Hjartarson, 1988)

¹⁰ („Hið mikla Þjórsárhraun,” 1951)

¹¹ (Árni Hjartarson, 1988)

*alla leið þaðan til sjávar, víðast hvar meðfram hraunjaðrinum*¹². Þjórsá og Hvítá renna meðfram jöðrum hraunsins sitt hvorum megin og farvegir þeirra eru víðast hvar á hrauninu¹³.

Hraunið er óvída sýnilegt, jarðvegur ofan á því er víða 1 til 3 metrar að þykkt. Syðst í sveitinni, við mörk Flóahrepps, liggur Merkurhraun þar sem Þjórsárhraunið hefur náð að hrannast upp. Hraunið er einnig sýnilegt í landi Vorsabæjar, þar sem nefnist Gráhelluhraun¹⁴. Meðalþykkt hraunsins er um 22m¹⁵ og þykkast er það í landi Árhrauns, um 40 m¹⁶. Tvö holt standa upp úr hrauninu á Skeiðunum, Húsatóftaholt og Háholt¹⁷ og Reykjahóll. Það er dæmigert sprunguhraun sem virðist hafa runnið í samfelldum straumi og verið nokkuð þunnfljóttandi þrátt fyrir þykkt þess. Bergtegund hraunsins er þóleiit sem er algengasta basalttegundin á Íslandi. Slétt helluhraun og úfið apalhraun skiptist á¹⁸. Hraunið er auðþekkjanlegt á hvítum dílum sem eru í því en það eru sk. feldspatkristallar. Það er nokkuð úfið á köflum á Skeiðunum og sums staðar er það ófært hrossum s.s. í landi Kílhrauns. Örnefni eins og Merkurhraun, Svínahraun, Gráhelluhraun, Hraunsnef, Illugrjót, Gráhella og Klofsteinar lýsa landslaginu og stökum klettum sem standa upp úr Þjórsárhrauninu¹⁹.

Mynd 5. Þjórsárhraunið mikla, rauði liturinn sýnir hvar enn sést í hraunið en guli sýnir hvar yngri hraun hafa hulið það. Kort Guðmundar Kjartanssonar um 1960²⁰.

Þjórsárdalur

Þjórsá er lengsta á landsins, jökulá sem rennur úr Hofsjökli. Við hana er Þjórsárdalur kenndur en hann er við frambrún hálendisins, langur dalur sem liggur frá norðri til suðurs. Dalurinn afmarkast af Búrfelli í austri og Hagafjalli í vestri og Þjórsá rennur þvert fyrir minni dalsins. Háir ásar ganga fram í dalinn og Rauðukambar og Reykholt skipta honum í tvennt að innanverðu. Hlíðin frá Rauðukömbum inn að Háafossi er afar litskrúðug og stafar liturinn af ummynduðu móbergi sem jarðgufur hafa fellt út en jarðhiti er í Reykholtshver við suðurenda Rauðukamba. Í Rauðukömbum er einnig líparít²¹.

Milli Stangarfjalls og Skeljafjalls víkkar dalurinn nokkuð til austurs og þar inn með er slakki milli fjallana sem heitir Gjáin og um hana rennur Rauðá. Niður eftir svokölluðu Hafi, niður Gjána og yfir eystri hluta Þjórsárdals rann hraun sem kennt er við Tungnaárhraun, fyrir um 8000 árum. Þegar kom niður á láglandi

¹² ("Hið mikla Þjórsárhraun," 1951)

¹³ (Árni Hjartarson, 1988)

¹⁴ (Milli Fjalls og fjöru, 2006)

¹⁵ (Árni Hjartarson, 1988)

¹⁶ (Jón Eiríksson, 2008)

¹⁷ (Gísli Gestsson, 1956)

¹⁸ (Árni Hjartarson, 1988)

¹⁹ (Jón Eiríksson, 2008)

²⁰ (Wikipedia.org, 2016)

²¹ (Ágúst Guðmundsson, 1996).

Þjórsárdals rann hraunið yfir votlendi eða grunnt vatn. Hraunið hefur þar sprungið upp í gervigiga og setja þeir mikinn svip á dalinn.

Í eystri botni Þjórsárdals er Háifoss, um 122 m hár og tignarlegur foss í Fossá sem rennur fram eftir dalnum. Framar í dalnum er annar foss í ánni rétt við Þjórsárdalsveg, Hjálparfoss og þangað sækja margir ferðamenn enda aðgengi gott.

Mynd 6. Stöng í Þjórsárdal

Í Dímon, í vestari hluta dalsins, má sjá lagskipt hraunlög sem hafa risið upp á endann. Er talið að það hafi gerst þegar hluti af barmi sigketils sem myndaðist í megineldstöð hafi sporðreist. Talið er að þessi megineldstöð hafi verið virk fyrir um tveimur milljónum ára. Í Dímon eru einnig svokallaðir kubbabergsklettar. Jarðmyndanir í Vegghamri, rétt innan við Dímon, eru áþekkar og í Dímon. Í dalbotninum eru keilugangar í litríku móberginu en slíkir gangar eru algengir nálægt miðju megineldstöðva.

Skeiðaáveita

Árið 1917 hófust framkvæmdir við Skeiðaáveitu. Skurðakerfi hennar er rúmlega 65 km langt og þar af voru handgráfnir skurðir um 61 km²². Aðalskurður Skeiðaáveitunnar er fyrsti vélgrafni skurðurinn á Íslandi. Flóðgáttin er steinsteypt og er í landi Sandlækjar við Murneyrar og þaðan liggur aðalskurðurinn²³. Vatni var hleypt á áveituna í lok maí árið 1924 en með tilkomu vatnsveitu um 1970 var hætt að veita vatni um áveitulöndin og flóðgáttinni var lokað árið 1975²⁴.

2.2 GRUNNVATN OG LINDASVÆÐI

Syðsti hluti sveitarfélagsins er nokkuð mýrlundur en hefur verið ræstur fram að stórum hluta hin síðustu ár. Um aldamótin 1900 er talið að samfelld votlendi hafi legið frá Merkurhrauni og allt norður umhverfis Vörðufell og að sandsvæðunum við Sandlæk. Eina heildstæða votlendið er í Höfðaveitum, milli Hvítar og Vörðufells, og er það svæði á Náttúru-minjaskrá²⁵. Milli fjallanna falla ár, sums staðar í alldjúpum gljúfrum eins og t.d. Stóra-Laxá, og leynast sums staðar fallegir fossar og flúðir í þeim. Uppsprettulindir koma einnig undan fjöllum og hæðum og mynda læknið til ána.

Við Búðafoss koma lindasprænur upp úr hörðum jökluðuðningi. Þessar lindir liggja nálægt sprungustefnu frá Vindáslaugum sem eru handan Þjórsár. Þá koma lindir undan hrauninu við Kálfá á tveimur stöðum ofan brúar að Stóra-Hofi²⁶.

Lindasvæði eru einnig við hálendisbrúnina s.s. við Rauðá, Hjálparfoss og Sandá. Rauðá hverfur ofan í hraun nærri Sandfelli og kemur fram undan því, í enda Hellisskógagljúfurs, í formi lindar. Við Gjáfoss er vatnsmikið lindasvæði sem fellur í fallegum fossum ofan í Gjána. Við Hjálparfoss kemur fram vatn sem hefur lekið úr Fossá ofan í Þjórsárdalshraunið. Hjálparfoss rennur fram af hraunbrúninni og þar koma lindir fram og hluti þeirra fellur í Fossá en sumar renna í lækjum um eyrnar neðan við Búrfellsbyggðina. Inn með Sandá, vestan við Reykholt, er jaðar Þjórsárdalshraunsins grafinn í sand og vikur. Bergólfsstaðaá

²² (Jón Eiríksson, 2008).

²³ (Gylfi Guðmundsson, 2012).

²⁴ (Jón Eiríksson, 2008).

²⁵ (Milli Fjalls og fjöru, 2006).

²⁶ (Árni Hjartarson og Freysteinn Sigurðsson, 1988).

og Grjótá hverfa báðar ofan í sandinn þegar rennsli er lítið og koma svo fram í lindum á söndunum nokkru neðar.

Á hálendinu eru helstu votlendissvæðin í Þjórsárverum en þar er grunnvatnsstaða mjög há og sírennsli um svæðið, ofan jarðar og neðan. Fjöldi lækja rennur frá Hofsjökli og tjarnir og pollar eru víða. Þjórsárver eru Ramsar svæði, þ.e. votlendi sem ber að vernda vegna alþjóðlegs mikilvægis þeirra.

Þá eru vatnsmiklar lindir víða á afréttunum s.s. undir Nautöldu. Á afmörkuðum svæðum á Gnúpverja-afrétti koma vatnsmiklar lindir upp um sprungur s.s. í Bjarnalækjarbotnum og við Norðlingaöldu²⁷.

Helstu þverár Þjórsár á hálendinu eru Fremri- og Innri Skúmstungnaá, Gljúfraá, Geldingaá, Hölná, Dalsá, Miklilækur, Kisa, Eyvafenskvísl og Hnífá. Aðrar ár á afréttum eru Fossá og þverár hennar og fjölmargar þverár áður nefndra áa. Helstu vötn á afréttunum eru Helgavatn og Rjúpnafellsvatn auk nokkurra minni vatna²⁸.

2.3 JARÐHITI

Jarðhita gætir nokkuð víða á Skeiðunum og þar hefur verið borað eftir heitu vatni á nokkrum bæjum (sjá kafla 2.5.2 í greinargerð með aðalskipulagi). Þá er jarðhita að finna í landi Laxárdals, Geldingaholts og Þjórsárholts. Örnefni í sveitarfélaginu sem vísa til jarðhita eru meðal annars Laugin, Laugarmýri og Hverhóll.

Reykholtshver er framan í Rauðukömbum í Þjórsárdal og þar skammt frá, í Reykholti, var byggð sundlaug um 1980. Hverinn er heitur og nokkuð vatnsmikill.

Á hálendinu er einnig að finna jarðhita og volga læk t.a.m. í Nauthaga og við Ólafsfell.

Mynd 7. Reykholt í Þjórsárdal.

2.4 GRÓÐURFAR, LANDGRÆÐSLA OG SKÓGRÆKT

Gróðurfur

Skeiða- og Gnúpverjahreppur er tiltölulega flatlendur sunnan til og þar eru gróðursælar sléttur, oft mýrlendar. Megnið af byggðinni neðan 200 m.y.s. er gróið. Norðan til og austar er landið hærra og þar eru holt og lág fjöll með grasgefum lægðum. Þó eru þar víða góðir möguleikar til ræktunar túna sérstaklega, en landið hentar einnig vel til beitar og/eða skógræktar.

Á Skeiðunum eru á nokkrum stöðum sendin svæði sem í sumum tilvikum er búið að rækta upp til landbúnaðarnota. Á þetta einkum við nálægt Þjórsá og Stóru-Laxá.

Í heild er tæplega þriðjungur af afréttarsvæðinu milli Þjórsár og Hvítár gróið land og hæðarmörk gróðurs þar eru í um 600 m. Því meira sem landið lækkar að Þjórsá verður landið grónara. Á Gnúpverja-afrétti þekur gróður um 40 – 50% af flatarmáli afréttarins og þar er gróðurlendið tvískipt. Annars vegar er um 3 – 4 km breitt gróðurlendi meðfram Þjórsá frá suðurmörkum afréttarins og að Fjórðungssandi innan við ána Kisu og hins vegar í Þjórsárverum. Fjórðungssandur er að mestu ógróinn nema í Eyvafeni og

²⁷ (Ágúst Guðmundsson, 1996).

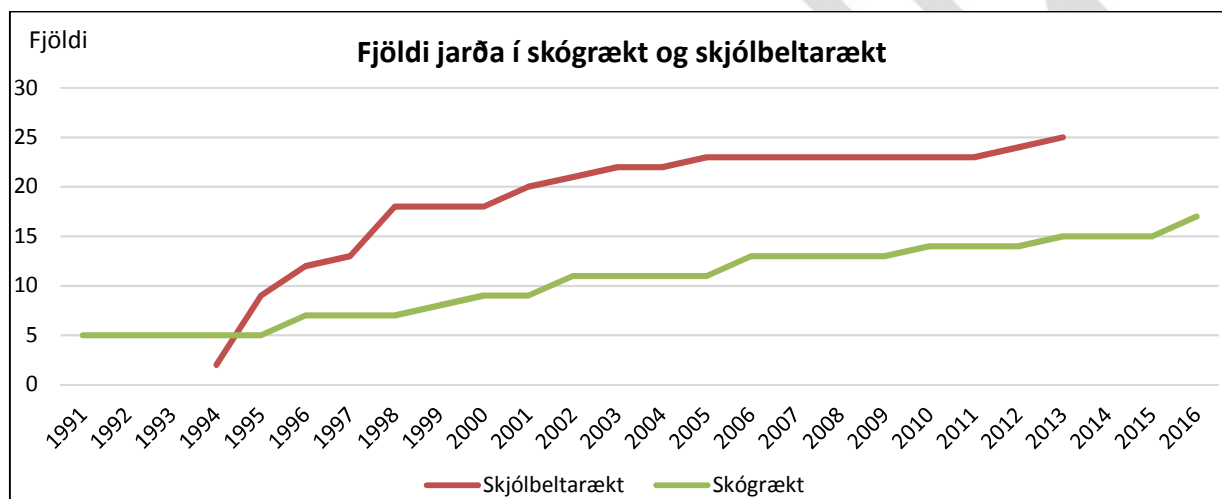
²⁸ (Ágúst Guðmundsson, 1996)

Hnífaveri en þaðan liggur nær óslitið gróðurbelti alla leið inn í Þjorsárver. Í Þjorsárverum er um þriðjungur af gróðurlendi afréttarins. Algengustu gróðurlendin á afréttinum eru votlendi og mosapemba en samtals taka þessi gróðurlendi yfir um 65% gróðurþekjunnar. Um helmingur votlendisins er í Þjorsárverum og nær öll mosapemban er sunnan við Fjórðungssand. Kvistlendi og stinnastör í hálfgrasamóum þekja um þriðjung af grónu landi. Blómlendi er ósamfelld og er samtals um 6 ha.

Á Flóa- og Skeiðamannaafreitti þekur gróður um fjórðung af flatarmáli afréttarins enda liggur hann nokkuð hátt yfir sjó. Þar eru algengustu gróðurlendin mosapemba (um 46%), stinnastaramói (um 34%) og votlendi sem þekur um 7% af landinu. Blómlendi er ósamfelld og er samtals um 2 ha²⁹.

Skógrækt

Nokkrar jarðir eru í skógrækt og/eða skjólbeltarækt undir merkjum Suðurlandsskóga. Skógur og skjólbelti hjálpa til við að mynda skjól, eru til mikillar þrýði og geta dregið úr hávaða, t.d. frá umferð. Hins vegar getur t.a.m. skjólbelti orsakað meiri snjósöfnun á vegum og byrgt öikumönnum sýn við gatnamót svo huga ber vel að staðsetningu þess við skipulagningu og áætlanagerð. Árið 2016 eru 38 jarðir með samning við Skógræktina. Skjólbeltarækt er stunduð á 25 jörðum og hefur lítið fjölgað frá árinu 2005. Skógrækt undir merkjum Suðurlandsskóga er stunduð á 18 jörðum. Á fjórum jörðum er bæði stunduð skógrækt og skjólbeltarækt.

Mynd 8. Fjöldi jarða í skógrækt og skjólbeltarækt undir merkjum Suðurlandsskóga (Heimild: Skógræktin).

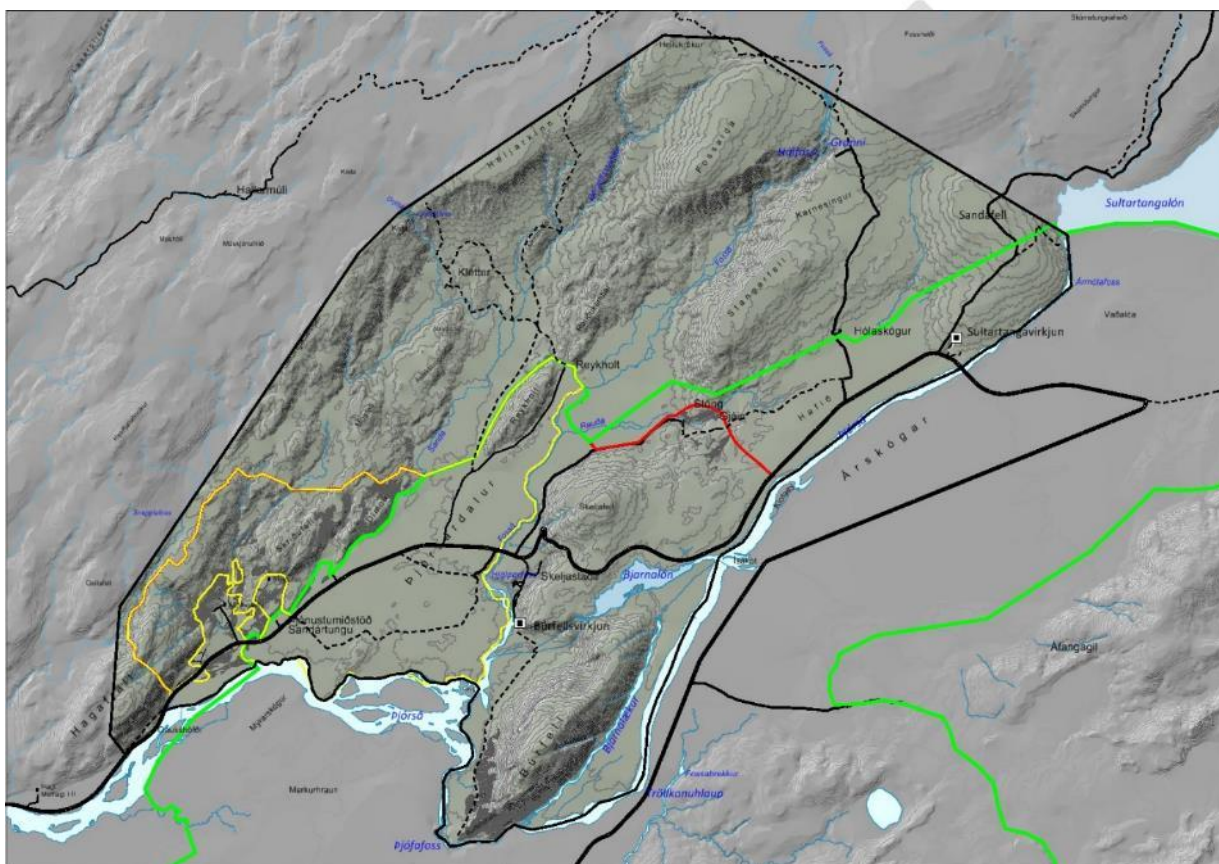
Talið er að mikill skógur hafi verið í Þjorsárdal við landnám en þar sem byggð var þéttust í dalnum eyddust skógar vegna skógartekju. Í dag er gróðursælasta svæði Þjorsárdals í dalkróknum hjá Ásólfssstöðum og Skriðufelli, ásamt Búrfellsskógi. Í Gjánni og á Kjóaflöt er einnig gróðursælt en í Gjánni er mikið hvannastóð í kringum uppsprettur en einnig margar tegundir mosa og grasa. Á söndunum við Þjorsá eru miklar lúpínubreiður og eins er farið að bera á birkikjarri þar.

Upplýsingar um skógrækt í Þjorsárdal eru fengnar frá Hreini Óskarssyni hjá Skógræktinni. Skógrækt ríkisins (nú Skógræktin) keypti jörðina Skriðufell í Þjorsárdal árið 1938 og stóran hluta Ásólfssstaðlands árið 1962. Með þeim kaupum hófst beitarfriðun Þjorsárdals. Þá var um 200 ha birkikjarr á jörðunum auk þess sem hávaxnari birkiskógur var á blettum. Markmiðið með kaupnum var að friða birkiskóga og gera tilraunir með ræktun nytjaskóga. Nú eru um 600 ha birkiskóga og kjarrs á svæðinu, auk um 300 ha af nýgræðum af birki á vikrunum sem hafa verið græddir upp á síðustu áratugum. Um 450 ha af nytjaskógi eru nú á svæðinu til viðbótar við birkið. Um 1947 var hafist handa við að gróðursetja barrtré í skjóli birkitrjána. Svæðið er girt af og liggur girðing frá Reykholti, yfir Skeiðamannahólma, upp hjá Gjánni og þar upp að Þjorsárdalsvegi og fylgir honum inn í Landgræðslusvæði við Sultartanga, innst á Hafinu. Heildarflatarmál bæði eignar- og umsjónarsvæðis Skógræktarinnar er nú tæplega 5000 ha; Skriðufell innan girðinga 3556 ha, Skriðufell utan girðinga 445 ha og Ásólfssstaðir innan girðinga 820 ha. Utan girðinga eru um 156 ha. Frá árinu 1991 hefur Landsvirkjun unnið að skógrækt, í samstarfi við Skóg-

²⁹ (Ágúst Guðmundsson, 1996).

ræktarfélag Íslands og Skógræktarfélag Árnesinga, í vestanverðu Búrfelli, frá Búrfellsvirkjun að Búrfells-skógi. Stærð þess svæðis sem plantað hefur verið í er um 120 ha, mestmegnis hafa verið gróðursettar birkiplöntur. Áður var þetta svæði rýrt og gróðurlítið.

Hekluslúskógaverkefnið var stofnað með samningi Landgræðslunnar, Skógræktarinnar og Fjármála- og Umhverfissráðuneytis árið 2007. Markmið verkefnisins er að endurheimta birkikjarr/skóg til jarðvegs-verndar. Því er verkefnið skilgreint sem landgræðsla með birki og er meiningin að birkið sái sér út frá þeim trjálundum sem gróðursettir verða í svæðin. Starfssvæði innan Skeiða og Gnúpverjahrepps markast af Sandá í vestri, skógræktar/afréttargirðingunni, upp í Gjána og svo af Rauðá upp í landgræðslugirðingu sem nær yfir í inntak Sultartangavirkjunar. Stærð svæðisins er um 87 km². Engar skuldbindingar eru lagðar á þá aðila sem eru innan svæðisins, en landeigendur innan starfssvæðisins eiga kost á að taka þátt í því og fá afhentar plöntur. Verkefnið sjálft stendur einnig fyrir gróðursetningu og uppgræðslu innan starfssvæðisins, aðallega á starfssvæðum Landgræðslunnar og Skógræktarinnar, en einnig á þjóðlendum.

Mynd 9. Gula línan sýnir svæði Skógræktarinnar í Þjórsárdal, rauða línan er landgræðslugirðing og græna línan afmarkar svæði Hekluslúskóga. Landgræðslugirðing og skógræktarsvæði skarast. Heimild: Steinsholt ehf og Skógræktin.

Landgræðsla

Landgræðslusvæði í Þjórsárdal og nágrenni eru á Hafinu og við Sandafell á Gnúpverjaafretti, í Sámsstaðamúla, í hlíðum Búrfells og umhverfis Búrfellsvirkjun, meðfram Þjórsárdalsvegi milli Sandár og Fossár og við Reykholt og Sandártungu. Svæðið er girt af með landgræðslugirðingu. Upp úr árinu 1960 hófst uppgræðsla með lúpínu á vikrunum í Þjórsárdal. Fyrstu árin var notast við flugvélar þar sem bæði

Mynd 10. Unnið að uppgræðslu í Þjórsárdal. Mynd: Sigprúður Jónsdóttir.

var dreift áburði og sáð grasfræi. Síðustu árin hefur einnig verið unnið að því að loka rofbökkum og jarðvegssárum með heyrúllum, áburði og fræi. Frá upphafi landgræðslu á svæðinu hefur þess verið gætt að nota ekki lúpínu á Hafinu né við Rauðá til að koma í veg fyrir að hún berist í vatnasvið Rauðár og fari að breiða úr sér í Gjánni.

Einnig er unnið að uppgræðslu eftir landbóta- og landnýtingaráætlun á Gnúpverjaafrétti og Flóa- og Skeiðamannaafrétti, og er sú uppgræðsla styrkt af Landbótasjóði. Landbótafélag Gnúpverja hefur fengið úthlutað styrkjum úr Landbótasjóði undanfarin ár og hefur einkum verið unnið að uppgræðslu við Sanda-fell, Rauðá og í Skúmstungum. Landgræðslan stendur að verkefni sem kallast „Bændur græða landið“ og miðar að því að bændur stundi uppgræðslu á sínum jörðum. Nokkrir bændur í Skeiða- og Gnúpverja-hreppi eru þátttakendur í þessu verkefni.

2.5 ÞJÓÐLENDUR

Þjóðlendur eru landsvæði þar sem íslenska ríkið er eigandi lands og hvers konar landsréttinda og hlunn-inda sem ekki eru háð einkaeignarrétti. Um þjóðlendur gilda lög nr. 58/1998 um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta³⁰.

Forsætisráðherra fer með málefni þjóðlendna. Ráðherra til aðstoðar við stjórn og ráðstöfun réttinda innan þjóðlendna er samstarfsnefnd um málefni þjóðlendna.

Samkvæmt 3. gr. laganna má enginn hafa afnot af þjóðlendu fyrir sjálfan sig, þar með talið að reisa þar mannvirki, gera jarðrask, nýta hlunnindi, vatns- og jarðhitaréttindi án leyfis. Til að nýta land og landsréttindi innan þjóðlendu þarf leyfi hlutaðeigandi sveitarstjórnar sem og forsætisráðuneytisins sé nýting heimiluð til lengri tíma en eins árs. Ef um er að ræða nýtingu vatns- og jarðhitaréttinda, námur og önnur jarðefni innan þjóðlendu þarf leyfi forsætisráðherra nema mælt sé fyrir um annað í lögum.

Einstaklingar, sveitarfélög eða aðrir lögaðilar geta átt svokölluð takmörkuð eignarréttindi innan þjóð-lendna. Þjóðlendulög raska ekki slíkum réttindum. Samkvæmt 5. gr. laganna skulu þeir sem hafa nýtt land innan þjóðlendna sem afrétt fyrir búfenað, eða haft þar önnur hefðbundin not sem afréttareign

³⁰ (Alþingi Íslands, 1998).

fylgja, halda þeim rétti í samræmi við ákvæði laga þar um. Afréttur er skv. 1. gr. landsvæði utan byggðar sem að staðaldri hefur verið notað til sumarbeitar fyrir búfé. Hið sama gildir um önnur réttindi sem menn færa sönnur á að þeir eigi.

Í grein Sifjar Guðjónsdóttur, í Morgunblaðinu 2007, kemur fram að þjóðlendur í Þjórsárdal eru tvenns konar. Nyrst og vestast er þjóðlenda sem einnig er afréttur. Búrfells- og Skeljafellssvæðið ásamt landgræðslusvæði í Þjórsárdal er hins vegar þjóðlenda sem ekki er jafnframt afréttur. Gjáin, Stöng og Hólaskógur tilheyra því þjóðlendu sem einnig er afréttur. Reykholt, Háifoss og Granni tilheyra þjóðlendu sem ekki er jafnframt afréttur.

Mörk milli byggðar- og afréttaruppráttu eru dregin eftir þjóðlendumörkum vestan til en frá Háafossi og Granna er dregin lína rétt norðan við Sultartangalínur 1 og 3 og tekin stefna í þjóðlendu sem liggur meðfram Þjórsá. Blá lína á mynd 11 hér að neðan sýnir hálendismörkin.

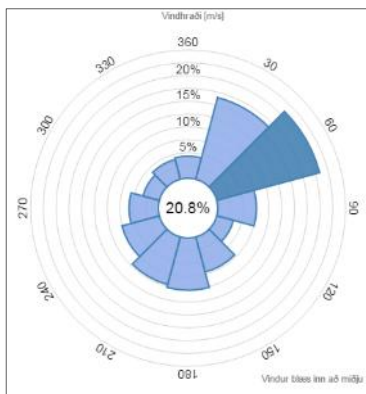

Mynd 11. Þjóðlendur í Skeiða- og Gnúpverjahreppi. Ljós svæði eru þjóðlendur sem jafnframt eru afréttur. Græn svæði eru þjóðlendur sem eru ekki jafnframt afréttur. Sveitarfélagamörk eru rauð þykk lína, mörk þjóðlenda eru rauð mjó lína, blá lína er mörk milli byggðar og afrétta. Svört brotin lína sýnir mörk hálendis skv. landsskipulagsstefnu.

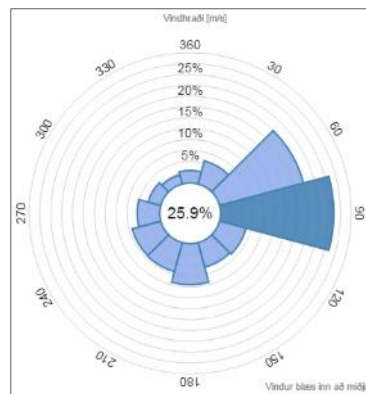
2.6 VEÐUR

Sjálfvirk veðurathugunarstöð hefur verið að Kálfhóli á Skeiðum og í Árnesi síðan árið 2003, á Búrfelli síðan árið 1993 og í Setri síðan árið 1997. Þá hefur verið veðurstöð á Hæli síðan 1932. Þar var meðalhiti árána 1958 – 2011 3,9°C og meðalúrkoma árána 1949 – 2014 var 1.097,8 mm á ári³¹. Þess bera að geta að ekki liggja fyrir tölur fyrir öll árin.

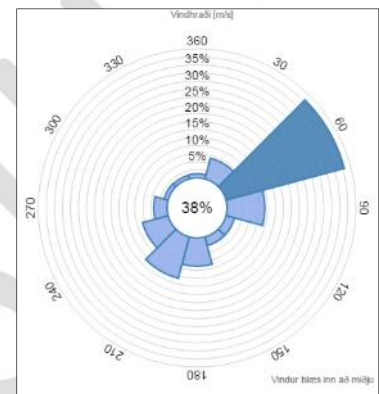
~~Mynd 12~~~~Mynd 12~~, ~~Mynd 13~~~~Mynd 13~~ og ~~Mynd 14~~~~Mynd 14~~ sýna vindrósir fyrir nokkra staði í sveitarfélaginu. Hver geiri vindrósarinnar sýnir tíðni vinds úr viðkomandi átt, þ.e. vindurinn blæs inn að miðju vindrósarinnar. Um er að ræða uppreiknaðar vindrósir sem gefa mynd af því hvaða vindátt er ríkjandi á hverjum stað fyrir sig³². Eins og sjá má eru austan og norðaustanáttir ríkjandi.

Mynd 12. Vindrósi neðst á Skeiðunum.

Mynd 13. Vindrósi við Árnes.

Mynd 14. Vindrósi við Hjálparfoss í Þjórsárdal.

2.7 DÝRALÍF

Villt spendýr í Skeiða- og Gnúpverjahreppi eru eins og víðast hvar á landinu minkar, refir og mýs en víða má finna greni í urðum, einkum á afréttunum. Fuglalíf er auðugt og margar tegundir mó- og vaðfugla verpa í sveitarfélaginu. Gæsir eru algengar og þá sérstaklega á afréttunum og rjúpur verpa víða á hálendisbrúnni. Smyrill finnst víða og einstaka sinnum bregður fyrir fálka. Þá hefur stöku snægla sést á innanverðum Gnúpverjaafretti³³.

Þjórsárver eru stærsti varpstaður heiðargæsa á Íslandi og í heiminum öllum. Árið 1970 voru þar um 11 þúsund hreiður og síðsumar það ár var fjöldi gæsa um 40 þúsund fuglar en síðan þá hefur stofninn margfaldast. Heiðargæs verpir víðar á afréttunum t.d. meðfram Þjórsá. Í Þjórsárverum verpa a.m.k 18 tegundir fugla³⁴.

Lax og silungur er í nokkrum ám og vötnum, í Stóru-Laxá er góð lax- og silungsveiði og í Kálfá og Þverá er nokkur silungsveiði. Þá er netaveiði í Hvítá og í Þjórsá³⁵.

2.8 NÁTTÚRUVÁ

Í grein 6.3 í skipulagsreglugerð nr. 90/2013 er náttúruvá skilgreind sem „svæði þar sem hætta er talin stafa af náttúruhamförum, svo sem snjóflóðum, skriðuföllum, sjávarflóðum, vatnsflóðum, jarðskjálftum, eldvirkni eða veðurfari (ofviðri)“³⁶.

Í grófum dráttum má skipta áhrifum náttúruhamfara í þrennt þ.e.a.s. félagsleg-, eðlisleg- og efnahagsleg áhrif. Hverjum þessara þátta hefur síðan verið skipt upp í bein áhrif og afleiðd áhrif³⁷. Þá er ljóst að

³¹ (Veðurstofa Íslands, 2016a).

³² (Veðurstofa Íslands, 2016b).

³³ (Ágúst Guðmundsson, 1996).

³⁴ (Ágúst Guðmundsson, 1996).

³⁵ (Ágúst Guðmundsson, 1996).

³⁶ (Umhverfis- og auðlindaráðuneytið, 2013).

³⁷ (Alþingi Íslands, 2000).

náttúruhamfarir geta haft áhrif á mjög stórum svæðum t.d. þegar raforku-, fjarskipta- eða samgöngu-kerfi laskast eða eyðileggjast. Skeiða- og Gnúpverjahreppur er á Suðurlandsskjálftabeltinu.

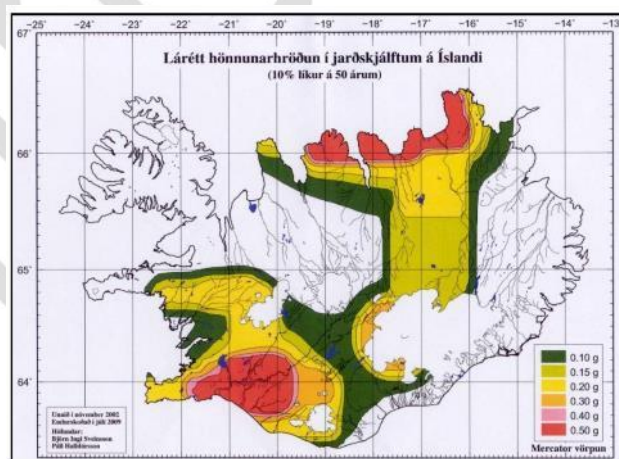
Hvítá flæðir reglulega yfir bakka sína og hefur Veðurstofa Íslands kortlagt útbreiðslu flóða árin 1968, 1981 og 2006. Eru þau svæði sem flóðin náðu yfir skilgreind sem hættusvæði og í greinargerð aðalskipulagsins eru sett fram ákvæði varðandi byggingar á flóðasvæðum.

2.8.1 Jarðskjálftar

Samkvæmt lögum er það hlutverk Almannaþingis ríkisins að skrá og gera úttekt á hættusvæðum á landinu og framkvæma hættumat. Hingað til hefur þessi vinna nær eingöngu einskorðast við þéttbýlisstaði á landsbyggðinni. Ljóst er að syðri hluti skipulagssvæðisins er í hæsta áhættuflokki hvað snertir jarðskjálfta en stórskjálftar hafa riðið yfir Suðurlandsbeltið á 50-100 ára fresti.

Suðurlandsskjálftabeltið er sniðgengisbelti sem nær frá Vatnafjöllum í austri vestur um Ölfus. „Breidd svæðisins er um 8-10 km og lengd þess um 70 km. Samkvæmt sögunni hafa jarðskjálftar sem náð hafa allt að 7,1 að stærð oft valdið miklu tjóni á svæðinu. Plötuhreyfingarnar eru með þeim hætti að svæðið norðan við beltíð færir til vesturs. Við þessa færslu bognar nokkurra tuga kílómetra breytt svæði og spennuorka byggist upp í því. Þessi orka leysist út í mörgum skjálftum sem eru með brotaplön þvert á meginrekhreyfinguna. Einstaka skjálftar leysast úr læðingi með sniðgengishreyfingu á brotaplön sem liggja frá norðri til suðurs, þvert á AV beltíð. Upphlaðin spenna á beltinu í heild leysist þannig úr læðingi í mörgum skjálftum á NS sprungum, frá austri til vesturs eftir beltinu“³⁸. Það tjón sem einkum hlýst af jarðskjálftum vegna eðlislægra þátta er vegna sprungna á yfirborði, skemmda á mannvirkjum, breytinga á grunnvatnsstöðu og landsigs. Þá geta jarðskjálftar leitt til annarra náttúruhamfara, s.s. skriðufalla og flóða í ám.

Skjálftasvæðum Íslands hefur verið skipt niður í sex hönnunarhröðunarsvæði þar sem taldar eru 10% líkur á jarðskjálfta af ákveðinni stærðargráðu á 50 ára tímabili. Hæsti áhættuflokkurinn hefur hönnunarhröðunina 0,5g, en það er 50% af þyngdarhröðuninni. Við hönnun mannvirkja þarf að taka mið af hönnunarhröðun innan hvers svæðis. Veruleg sveiflumögn getur orðið á hraunlögum ofan á setlögum samanborið við jarðskjálftaáhrif á klöpp. Víða á Suðurlandsundirlöndinu háttar þannig til og því er ástæða til að sýna sérstaka aðgát við hönnun mikilvægra mannvirkja. Syðsti hluti sveitarfélagsins er í hæsta áhættuflokki gagnvart jarðskjálftum, þ.e. 0,5g eins og áður er komið fram og sjá má á Mynd 15, en norðaustur hluti svæðisins er í lægsta áhættuflokki, þ.e. 0,1g.

Mynd 15. Skipting Íslands í hönnunarhröðunarsvæði m.v. 500 ára endurkomutíma. Heimild: (Björn Ingi Sveinsson, 2002).

Vegna staðhátta og landgæða er nær allt láglendi sveitarfélagsins nýtt til byggðar og búskapar þrátt fyrir að hluti þess sé á mesta jarðskjálftasvæði landsins. Því verður líkast til aldrei hægt að koma algerlega í veg fyrir tjón af völdum jarðskjálfta. Meginatriði er að byggð og mannvirkjum verði þannig fyrir komið

³⁸ (Ragnar Stefánsson o.fl. 2000).

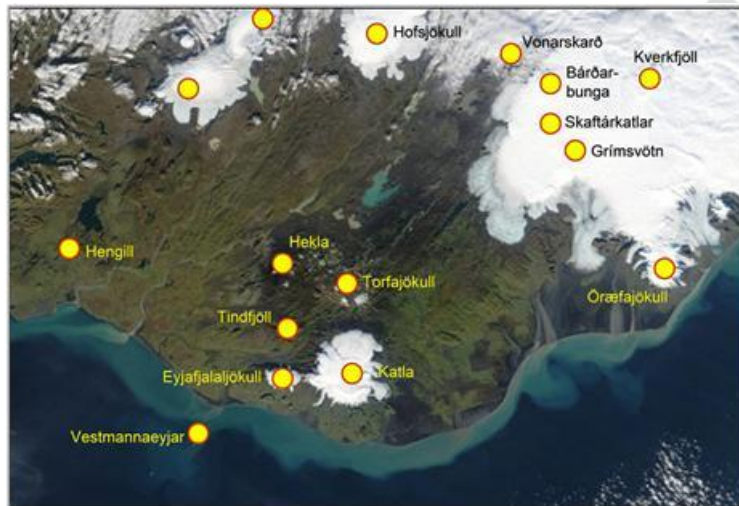
að lágmarkshætta verði á manntjóni auk þess sem leitast verði við að eignatjón verði sem minnst og valdi sem minnstri röskun á daglegu lífi.

Nokkur örnefni í sveitarfélaginu má rekja til afleiðinga jarðskjálftanna miklu árið 1896 og þar á meðal má nefna gjárnar Tuddagjá, Túngjá og Langagjá³⁹.

2.8.2 Eldvirkni

Byggð er ekki talin stafa bein hættu af eldgosum á svæðinu en öskufall getur orðið, eins og á flestum svæðum á landinu.

Útkulnaðar megineldstöðvar eru við Stóru-Laxá og í Þjórsárdal og auk þess er megineldstöð í Hofsjökli. Heklugos hafa í gegnum tíðina valdið stórfelldum gróðurskemmdum á afrétti Skeiða- og Gnúpverjahrepps og í Þjórsárdal hafa mörg býli farið í eyði í kjölfar ösku- og vikufalls frá Heklu.

Mynd 16. Eldstöðvar á Suðurlandi⁴⁰.

2.8.3 Flóð / Landbrot

Fallvötn brjóta víða land í byggð í sveitarfélaginu. Landbrots hefur gætt meðfram Stóru-Laxá en þar er búið að breyta farveginum og fækka kvíslum. Þjórsá hefur brotið land á Skeiðum, allt frá Murneyrum og suður undir Kálfhól. Landbrot vegna vatnavaxta í Þjórsá hefur þó minnkað á undanförunum árum. Hvítá

³⁹ (Jón Eiríksson, 2008).

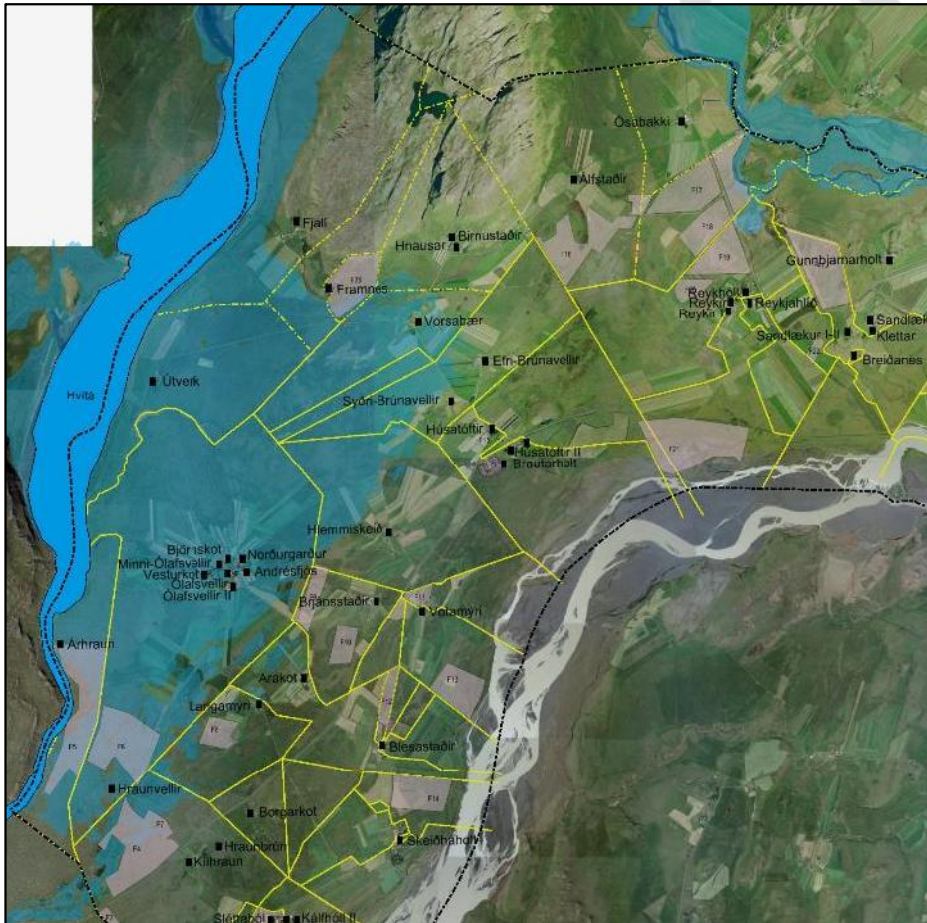
⁴⁰ (Náttúrufræðistofnun Íslands, 2015).

hefur brotið land á svæðinu frá Bauluósi og norður fyrir bæinn Fjall. Landsvirkjun hefur reist varnargarða meðfram Þjórsá og grjóti hefur verið keyrt í bakka Hvítár til að draga úr landbroti þar.

Mynd 17. Grjótgarður við Þjórsárdalsveg.

Hvítá flæðir af og til yfir bakka sína, oft í tengslum við mikla úrkomu og leysingar. Veðurstofa Íslands hefur kortlagt útbreiðslu flóða sem urðu árin 1968, 1981 og 2006⁴¹. Er mesta þekkta útbreiðsla flóðanna þriggja merkt sem vásvæði á sveitarfélagsupprætti og sýnd á [Mynd 18](#)[Mynd 18](#).

Mynd 18. Mesta útbreiðsla flóða í Hvítá árin 1968, 1981 og 2006⁴². Skærblái liturinn sýnir eðlilegt rennsli Hvítár.

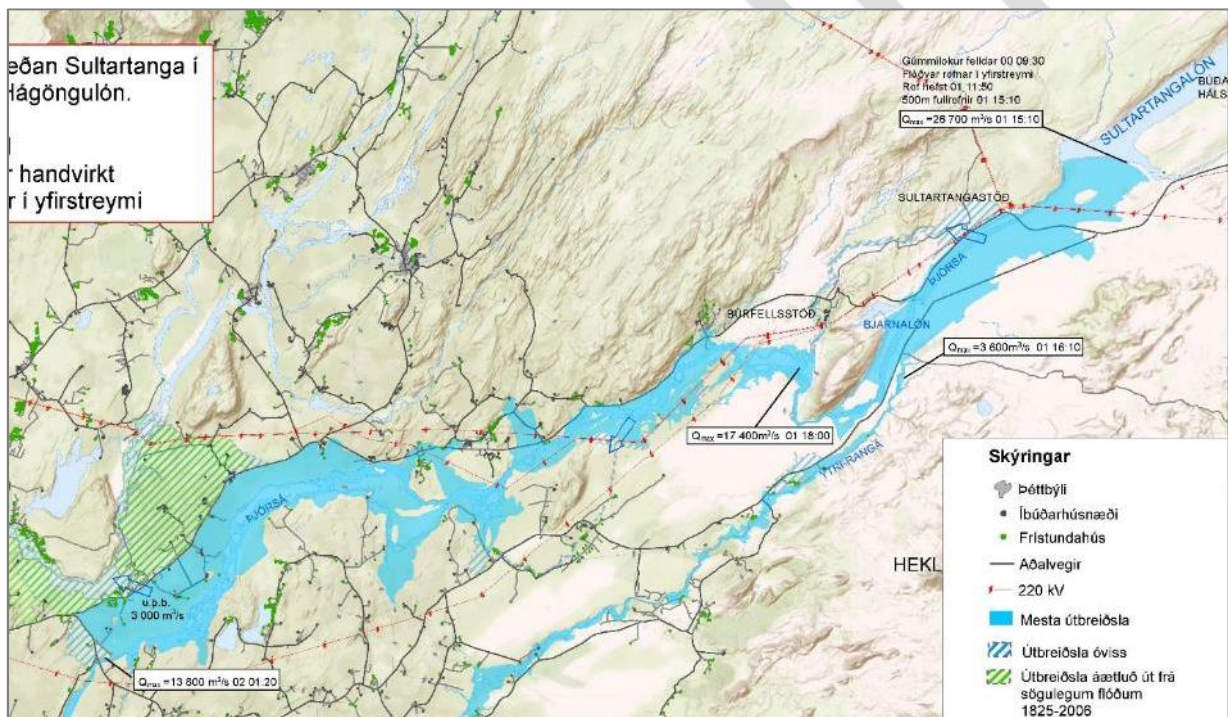
Vegna hugsanlegs eldgoss undir jökli í Bárðarbungu hefur verið unnið hættumat vegna jökulhlaups á Þjórsár/Tungnár svæðinu. Ríkislögreglustjóri í samvinnu við Viðlagatryggingu Íslands unnu að skýrslu sem ber heitið *Greining á áhrifum flóða á kjölfar eldgosa í Bárðarbungu*. Þar er lagt mat á mestu mögu-

⁴¹ (Emmanuel Pagneux, 2015).

⁴² (Emmanuel Pagneux, 2015).

legu útbreiðslu flóðs í Þjórsá neðan Sultartanga í ímynduðu 6000 m³/s jökulhlaupi til suðurs í Hágöngulón á Holtamannafrétti. Þar kemur m.a. fram að „áhrifamat vegna eldgoss í Bárðarbungu sem myndi skila flóði á vatnasvæði Þjórsár og Tungnaár gefur til kynna að um sé að ræða alvarlegustu áhrif á íslenskt samfélag sem almannavarnir hafa komið að því að greina, að undanskildum hernaðarógnum fyrri tíma“. Framgangur flóðs á Þjórsár/Tungnaáarsvæðinu gæti orðið sem hér segir samkvæmt skýrslunni:

„6000 m³/s jökulhlaup í Hágöngulón myndi yfirfylla lónið og rjúfa stíflu við norðanverða Hágöngu. Hlaupvatn rynni meðfram Hágönguhrauni í Kvíslavatn sem yfirfylltist og ein eða fleiri stíflur af átta við vatnið rofnuðu og beindu þannig hlaupvatni niður í Þjórsá. Flóðvar í Sultartangastíflu rofnaði og brú á frárennisskurði Sultartangastöðvar og á Þjórsá væru í hættu. Flóðið breiddi verulega úr sér á Hafinu á milli Sultartanga og Búrfells og bæði Landvegur austan ár og Þjórsárdalsvegur vestan ár yrðu að hluta eða öllu leyti undir vatni þegar flóðið stæði sem hæst. Líklega rynni yfir í Gjána vestan megin og yfir í Rangárbotna austan megin. Þá rynni yfir Þjórsárdalsveg við Núpsfjall yfir í Kálfá. Þó megnið af flóðvatninu væri í Þjórsá og á bökkum hennar myndi flæða yfir Skeiða- og Hrunamannaveg í Hvítá. Þá má reikna með að vatn flæddi að og jafnvel yfir Þjóðveg 1 á um 3 km kafla vestan brúar á Þjórsá.

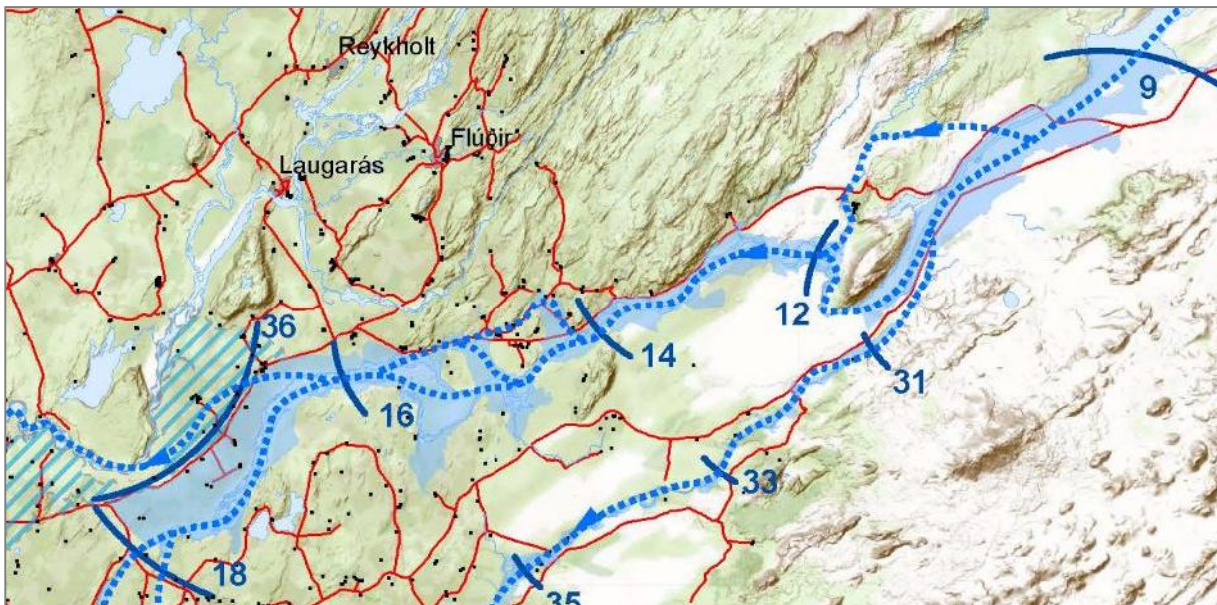
Mynd 19. Áætluð mesta útbreiðsla flóðs í Þjórsá vegna mögulegs eldgoss í Bárðarbungu. Bláa svæðið sýnir mestu útbreiðslu, blátt skástrikað svæði sýnir óvissa útbreiðslu og grænt skástrikað svæði sýnir útbreiðslu áætlaða út frá sögulegum flóðum 1825-2006. Blá ör táknar líkega flóðaleið.

Áætluð mesta útbreiðsla í Þjórsá neðan Sultartanga í ímynduðu 6000 m³/s jökulhlaupi í Hágöngulón. Reiknað er með að:

- 1) Hjástífla við Hágöngulón rofni öll
- 2) Stíflur við Kvíslavatn verði rofnar handvirkir
- 3) Flóðvar við Sultartangalón rofnar í yfirstreymi

*Brúin væri þó líklega ekki í hættu. Gert er ráð fyrir að hlaupið nái til sjávar rúmum 2 sólarhringum eftir að það hefst.*⁴³

Einnig hefur verið unnið að rýmingaráætlun vegna hlaups af þessari stærðargráðu og þar er gert ráð fyrir að rýma þyrfti bæi austast í sveitarfélaginu.

Mynd 2021. Rýmingaráætlun. Rýmingu á að vera lokið syðst í Skeiða- og Gnúpverjahreppi um 18 klst. eftir að gos hefst.

2.8.4 Aðrar náttúruhamfarir

Ekki er talin sérstök hættu á öðrum náttúruhamförum.

2.9 HLUNNINDI

2.9.1 Veði

Eitthvað er um gæsaveiðar á haustin í byggð og syðst á afretti. Einnig veiðist rjúpa á afretti. Stangveiði er í Stóru-Laxá og nokkrum minni ám og vötnum og netaveiði er í Hvítá og Þjórsá. Nánar um vatnsföll má sjá í eftirfarandi texta frá Guðna Guðbergssyni:

Hvítá

„Hvítá er fiskgeng frá sjó að Gullfossi sem er 110 km frá ósi í sjó. Í Hvítá er hrygning og uppeldi laxa, urriða (sjóbirtinga) og bleikja (sjóbleikju). Stangveiði er í Hvítá við ósa Stóru-Laxár (lða) og ósa Dalsár og Fossár þar sem skilvatn ánnar liggur út í jökulvatnið. Göngur fiska úr sjó taka nokkuð langan tíma upp vatnakervið (ca 2 mánuði) og veiðin á efri vatnasvæðisins því einkum síðsumars. Netaveiði hefur verið stunduð í Hvítá og Ölfusá frá jörðum sem land eiga að ánum. Heildarlaxveiði á vatnasvæðinu síðustu 10 þar er 6136. Af þeim er netaveiði í Hvítá að meðaltali um 1878 laxar og stangveiði 441 laxar. Að auki veiðist töluvert magn af urriða og bleikju. Veiðiréttarhafar á vatnasvæðinu eru í Veiðifélagi Árnesinga en innan þess er deild um Stóru-Laxá. Drjúgur hluti netveiddra laxa á vatnasvæðinu eru af uppeldi hliðaránnna þótt sú hlutdeild sé ekki þekkt. Lifríki í ám er almennt viðkvæmt fyrir áhrifum og mikilvægt að vatnsgæði, búsvæði (árbotn) og vatnsrennsli haldist óskert. Þar sem laxfiskar eru efst í fæðukeðjunni

⁴³ (Ríkislögreglustjóri & Viðlagatrygging Íslands, 2014).

koma breytingar á þessum þáttum fljótt niður á afkomu þeirra. Veiðiréttarhafar hafa þá skyldu að veiðinýting teljist sjálfbær“.

Stóra-Laxá

„Upptök Stóru-Laxár eru í Grænavatni, sem er sunnan Kerlingafjalla, í tæplega 700 m hæð yfir sjávarmáli. Áin skilur að afrétti Hrunamanna og Flóamanna. Vatnasvið Stóru-Laxár er 512 km² og meðalrennsli við ós er um 16 m³/sek. Frá upptökum til ósa í Hvítá eru 90 km en þaðan til ósa Ölfusár í sjó eru 64 km. Stóra-Laxá er ein af helstu þverám Hvítár í Árnessýslu og er hún dæmigerð dragá. Í Stóru-Laxá er að finna lax, urriða og bleikju og er lax ríkjandi tegund með 86,5% hlutdeild seiða laxfiska. Bleikju og urriða er að finna á ófiskgengum svæðum, en fiskur hefur þó ekki fundist í Stóru-Laxá ofan við foss neðst í gljúfri ofan ármóta við Leirá. Bleikja og urriði eru í Leirá og Heiðará. Fiskgengi hluti Stóru-Laxár er rúmír 41 km og er hún fiskgeng að fossi við Uppgöngugil, en þangað eru 105 km frá ósi í sjó. Hvergi á Íslandi komast sjógengnir fiskar lengra inn í land. Stóra-Laxá er þekkt fyrir hátt hlutfall stórlaxa.

Stofnstærð laxa er ekki þekkt í Stóru-Laxá en umtalsverð stangveiði er stunduð í ánni og hafa veiðst allt að 1790 laxar í bestu veiðiárunum frá 1970. Meðalveiði síðustu tíu ára var 731 lax. Að auki er lax úr Stóru-Laxá veiddur á gönguleið hans úr sjó í Ölfusá og Hvítá⁴⁴.

2.9.2 Hagnýt jarðefni

Engin heildstæð úttekt hefur verið gerð á hagnýtum jarðefnum á svæðinu. Í samræmi við 13. gr. skipulagslaga nr. 123/2010 ber að sækja um framkvæmdaleyfi fyrir allri efnistöku. Gerð er grein fyrir efnistökusvæðum í greinargerð aðalskipulagsins og þau sýnd á uppdráttum.

2.10 VERNDARSVÆÐI

Í Skeiða- og Gnúpverjahreppi er tvö friðlýst svæði, 3 svæði á náttúru-minjaskrá og nokkur hverfisverndar- og vatnsverndarsvæði. Nánar er fjallað um þessi svæði í kafla 2.6 í greinargerð aðalskipulagsins. Þar er einnig fjallað um minjavernd.

⁴⁴ (Guðni Guðbergsson Veiðimálastofnun, 2016).

3 ÍBÚAR, ATVINNA OG BYGGÐ

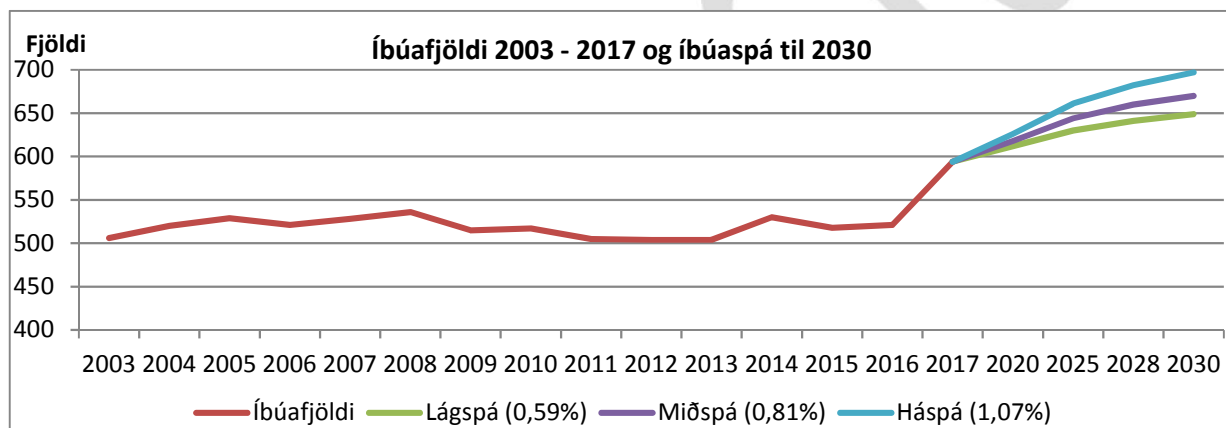
Í kaflanum er fjallað um íbúafjölda í Skeiða- og Gnúpverjahreppi og byggir umfjöllunin á opinberum gögnum frá Hagstofu Íslands. Þá er fjallað um atvinnumál og helstu atvinnuvegi í sveitarfélaginu (kaflí 3.2), um ferðaþjónustu í sveitarfélaginu (kaflí 3.3) og um opinbera þjónustu og samstarf sveitarfélaga (kaflí 3.4).

3.1 ÍBÚAÞRÓUN, ALDURSDREIFING OG ÍBÚASPÁR

Íbúum í sveitarfélaginu hefur ekki fjölgað mikið á undanförunum árum. Samkvæmt gildandi aðalskipulagi var gert ráð fyrir að íbúar yrðu orðnir 601 árið 2016. [Mynd 21](#) sýnir íbúafjölda í sveitarfélaginu á skipulagstímabilinu en hann hefur verið á bilinu 500 – 540. Flestir urðu íbúar 536 árið 2008 og 530 árið 2014. Þann 1. janúar 2017 voru íbúar 594, þar af bjuggu 67 í Brautarholti og um 40 í Árnesi.

Íbúum fjölgar mikið á milli ára frá 2016 – 2017 eins og sjá má á [Mynd 21](#). Fjölgunin skýrist að stórum hluta af því að í tengslum við stækkun Búrfellsvirkjunar fluttu um 50 erlendir starfsmenn lögheimili sitt í sveitarfélagið.

Miðað við miðspá Hagstofunnar er gert ráð fyrir að íbúum fjölgi um tæpt 1 % á ári og verði orðnir 665 árið 2029.

[Mynd 21](#) sýnir íbúafjölda eftir árum frá 2003-2017 og spá til ársins 2030. Spá um íbúafjölda miðast við mannfjölda-spá Hagstofunnar⁴⁵.

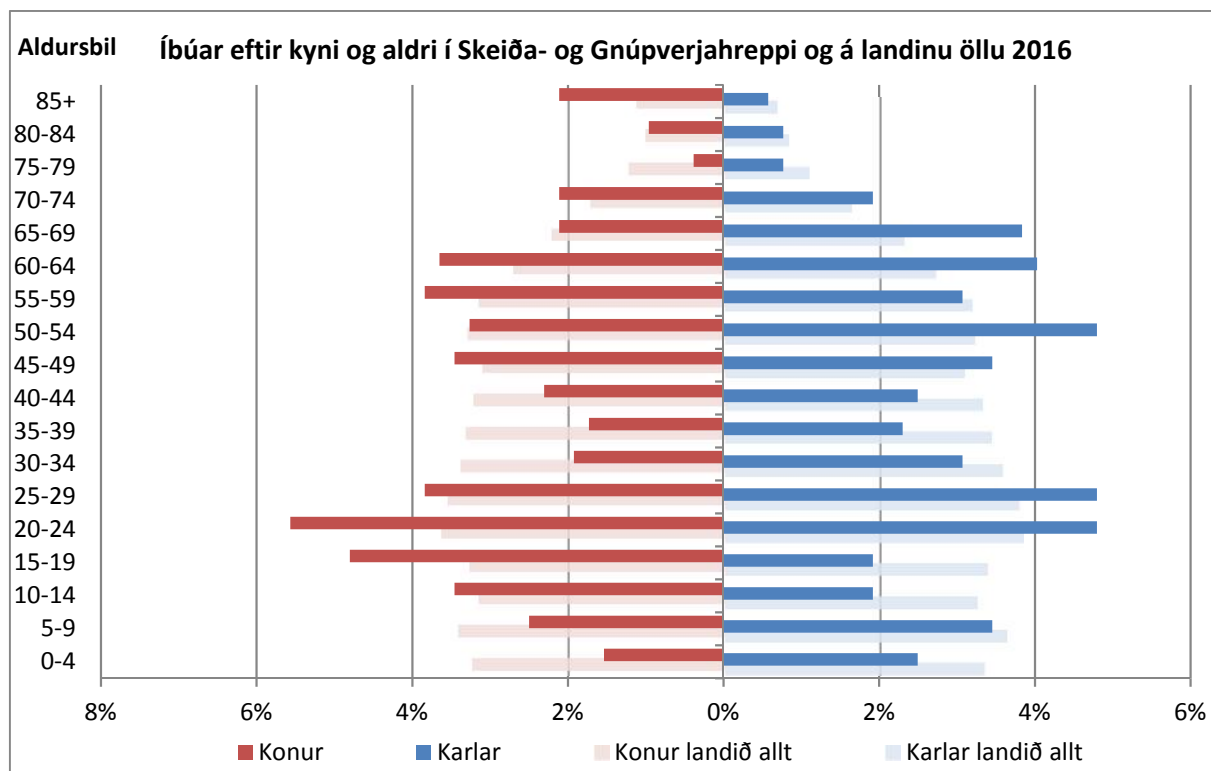
Árnes og Brautarholt eru ekki skilgreind sem þéttbýli skv. skilgreiningu Hagstofunnar þar sem íbúafjöldi er undir tilteknum lágmarksfjölda sem er 200 íbúar⁴⁶. Í Árnesi eru um 40 íbúar. Íbúafjöldi í Brautarholti hefur staðið nokkuð í stað á undanförunum árum og þann 1. janúar 2017 voru íbúar þar 67 talsins.

[Mynd 22](#) sýnir aldersdreifingu karla og kvenna í Skeiða- og Gnúpverjahreppi í samanburði við aldersdreifingu á landinu öllu. Athygli vekur að fólk á aldrinum 30 - 49 ára er hlutfallslega færri í hreppnum en á landinu öllu og sama gildir um aldurshópinn 0 - 4 ára. Þá eru drengir á aldrinum 10 – 29 ára hlutfallslega mikið færri í sveitarfélaginu en á landinu öllu en hlutfall stúlkna í sömu aldurshópum

⁴⁵ (Hagstofa Íslands, 2016b).

⁴⁶ (Hagstofa Íslands, 2015).

talsvert hærra en á landinu öllu. Hlutfallslega mikið af ungu fólki á aldrinum 20 – 29 ára er búsett í sveitarfélaginu. Þá eru 11 konur og 3 karlar 85 ára og eldri búsett í sveitarfélaginu. Þrátt fyrir þennan mismun milli aldurshópa er fjöldi karla og kvenna í sveitarfélaginu nær jafn, 263 karlar á móti 258 konum.

Mynd [2223](#). Aldursdreifing íbúa í Skeiða- og Gnúpverjahreppi borin saman við aldersdreifingu á landinu öllu 2016⁴⁷.

3.2 ATVINNA

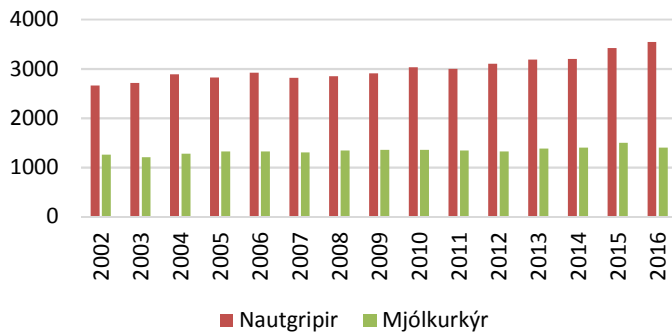
Skeiða- og Gnúpverjahreppur er fyrst og fremst öflugt landbúnaðarhérað. Uppbygging orkuveranna; Búrfellsstöðvar og Sultartangastöðvar, hafði mikil áhrif á atvinnulíf í sveitarfélaginu meðan verið var að byggja þau. Á undanförunum árum hefur ferðaþjónusta verið að eflast á svæðinu og ætla má að flest ný

⁴⁷ (Hagstofa Íslands, 2016b)

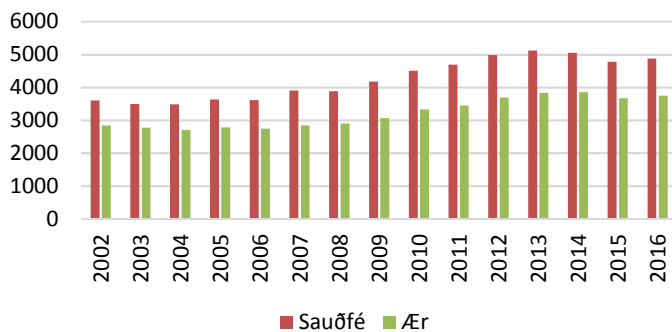
störf undanfarinna ára séu á sviði ferðaþjónustu. Töluverð uppbygging hefur átt sér stað á sviði afþreyingar- og ferðaþjónustu og þá færast það í aukana að bændur reki ferðaþjónustu samhliða hefðbundnum búskap.

Opinber stöðugildi sveitarfélagsins árið 2015 voru 26 sem er talsvert lægra en hjá nágrannasveitarfélögum. Þar af voru 11,1 stöðugildi þar sem starfsmenn eru í Kennarasambandi Íslands⁴⁸.

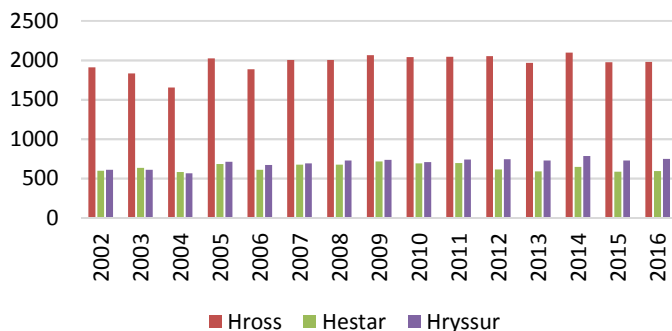
Nautgripir og mjólkurkúr

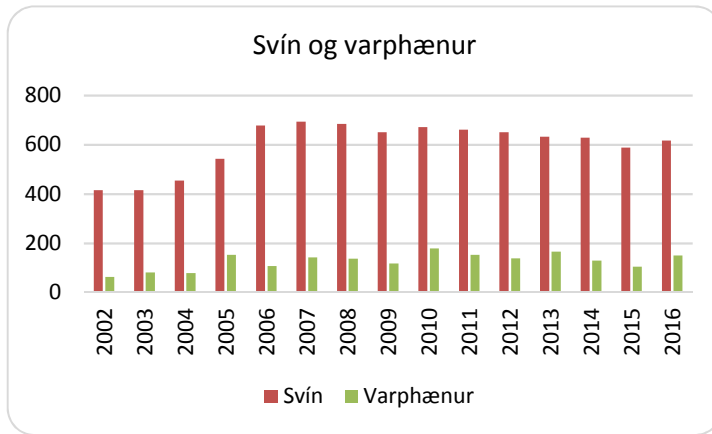
Sauðfé

Hross

⁴⁸ (Samband íslenskra sveitarfélaga, 2015)

hefur fjölgað um tæplega 1.300 dýr.

Fjöldi hrossa hefur lítið breyst á tímabilinu. Þau voru alls 1.910 árið 2002 en 1.979 árið 2016.

Nokkuð er af svínunum og varphænum í sveitarfélaginu og hefur fjöldi þeirra verið breytilegur á tímabilinu. Svín voru 416 árið 2002 en 617 árið 2016. Varphænur voru 64 árið 2002 en 150 árið 2016. Þá er eitthvað um endur, gæsir og geitur en ekki verður gerð frekari grein fyrir þeim vegna þess hve fá dýrin eru.

Í sveitarfélaginu eru starfandi tvö búnaðarfélag, Búnaðarfélag Skeiðahrepps stofnað 1889 og Búnaðarfélag Gnúpverja sem var stofnað 1843 og er því eitt elsta búnaðarfélag á landinu.

3.3 FERÐAÞJÓNUSTA

Í landsskipulagsstefnu 2015 – 2026 er kveðið á um að við skipulagsgerð sveitarfélaga verði greind sérstaða, styrkleikar og staðarandi svæðis m.t.t. ferðaþjónustu og tækifæra sem tengjast henni⁴⁹.

Í sveitarfélaginu hefur þjónusta við ferðamenn aukist mikið á undanförunum árum. Víða er rekin fjölbreytt ferðaþjónusta og má þar nefna veitingasölu, gistaðstöðu, hestaleigur, tjaldsvæði/hjólhýsasvæði, söfn, handverkssölu og fleira. Fjöldi sumarhúsa er í sveitarfélaginu, í Árnosi og Brautarholti eru vinsæl tjaldsvæði og sundlaug er á báðum stöðum. Þá er einnig sundlaug í Reykholti í Þjórsárdal, sem er ein helsta náttúruperla sveitarfélagsins. Loks má nefna fjölbreyttar gönguleiðir við allra hæfi í sveitarfélaginu.

Skeiða- og Gnúpverjahreppur var aðili að stefnumótun í ferðaþjónustu fyrir uppsveitir Árnassýslu 2004 – 2008. Þar var unnið stöðumat fyrir ferðaþjónustu í sveitarfélaginu. Helstu styrkleikar og veikleikar sveitarfélagsins samkvæmt þeirri úttekt eru eftirfarandi:

Styrkleikar

- Þjórsárdalur (náttúra og saga)
- Þjóðveldisbærinn
- Fossar (Dyngur, Háifoss, Hjálparfoss)
- Þjórsárver
- Gljúfurleit
- Blómlegur landbúnaður

Veikleikar

- Lítil afþreying
- Engin upplýsingaþjónusta
- Þjóðveldisbærinn líflítill
- Hálendið vannýtt

Í stefnumótuninni voru sett eftirfarandi markmið til aðgerða í ferðaþjónustu:

- Byggja gestamiðstöð í Þjórsárdal
- Vinna framtíðaráætlun fyrir Þjórsárdal (rannsóknir, verndun með nýtingu o.s.frv.)

⁴⁹ (Hagstofa Íslands, 2017).

⁵⁰ (Alþingi Íslands, 2016)

- Halda landnámsdag(a) árlega
- Gera sveitasælunni skil á Skeiðunum

Í samantekt á aðgerðum fyrir Skeiða- og Gnúpverjahrepp er „lagt til að reist verði myndarleg gestastofa í Þjórsárdal eða þar í nágrenninu og jafnframt er því velt upp hvort jaðarmiðstöð fyrir Sprengisand og Torfajökulssvæðið gæti verið þar staðsett (fræðsla um það svæði). Lagt er til að árlega verði efnt til Landnámsdags Skeiða- og Gnúpverjahrepps þar sem landnámsmenn svæðisins verða heiðraðir með viðburðum, m.a. í Þjórsárdal, Árnesi og á helstu landnámsbæjum. Þá er lagt til að Sveitasæluetur verði á Skeiðunum og kynni sveitasæluna öllum þeim sem fara á mis við hana“. Í lok skýrslunnar eru nokkrir punktar varðandi afþreyingu og hugmyndir að nýsköpun sem fram komu á íbúafundi. Meðal tillagna þar eru skipulagðar gönguferðir, námskeiðahald, siglingar í Þjórsá og víkingadagur í Þjórsárdal⁵¹.

Í kjölfar skýrslunnar var m.a. unnið rammaskipulag fyrir Þjórsárdal 2013 og aðgengi hefur verið bætt við nokkra ferðamannastaði t.d. við Hjálparfoss. Þá hefur einnig verið bætt aðstaða í Skriðufellsskógi og Þjórsárstofa í Árnesi var tekin í notkun 2011. Þá tók sveitarfélagið þátt í Evrópuverkefninu *Destination Viking Sagalands* til að efla kynningu á Þjórsárdalnum og Þjóðveldisbænum. Loks var haldin landnáms-helgi í Árnesi sumarið 2015.

Árið 2012 var gerð könnun á vegum ferðamálafulltrúa uppsveita Árnessýslu á heimsóknum Íslendinga á ferðamannastaði í sýslunni. Rannsóknir og ráðgjöf ferðapjónustunnar gerði könnunina sem var birt 2013. Þar kom fram að 13% Íslendinga, eða um 40 þúsund manns, lögðu leið sína í Þjórsárdal árið 2012⁵².

Gisting

Samkvæmt 6. gr. reglugerðar um veitingastaði, gististaði og skemmtanahald nr. 1277/2016 þá skiptast gististaðir í eftirfarandi tegundir eftir búnaði og aðstöðu sem bjóða skal gestum:

„Hótel: Gististaður þar sem gestamóttaka er aðgengileg allan sólarhringinn og veitingar að einhverju tagi framleiddar á staðnum. Fullbúin baðaðstaða skal vera með hverju herbergi.

Stærra gistiheimili: Gististaður með takmarkaða þjónustu þar sem leigð eru út 6 herbergi eða fleiri eða rými fyrir fleiri en 10 einstaklinga. Handlaug skal vera í hverju herbergi og salerni nærliggjandi. Jafnframt skulu gestir eiga aðgang að fullbúinni baðaðstöðu.

Minna gistiheimili: Gististaður með takmarkaða þjónustu þar sem leigð eru út 5 eða færri herbergi eða hefur rými fyrir 10 einstaklinga eða færri. Getur verið gisting á einkaheimili. Ekki er gerð krafa um handlaug í herbergjum. Gestir skulu hafa aðgang að fullbúinni baðaðstöðu.

Gistiskáli: Gisting í herbergjum eða svefnskálum. Hér undir falla farfuglaheimili (hostel).

Fjallaskálar: Gisting í herbergjum eða í svefnskálum staðsett utan alfaraleiðar og almenningur hefur aðgang að, svo sem skálar fyrir ferðamenn, veiðiskálar og sæluhús.

Heimagisting: Gisting á lögheimili einstaklings eða einni annarri fasteign í hans eigu sem hann hefur persónuleg not af.

Íbúðir: Íbúðarhúsnæði sérstaklega ætlað til útleigu til gesta til skamms tíma, sbr. 2. gr. reglugerðar þessarar og fellur ekki undir húsaleigulög. Hér undir falla starfsmannabústaðir og starfsmannabúðir

⁵¹ (Rögnvaldur Guðmundsson, 2003)

⁵² (Rögnvaldur Guðmundsson, 2012).

þegar slíkar byggingar eru ekki leigðar út í tengslum við vinnusamning. Íbúðir félagasamtaka eru undanskildar.

*Frístundahús: Hús utan þéttbýlis sem er nýtt til tímabundinnar dvalar. Orlofshús félagasamtaka, svo sem stéttarfélag og starfsgreinafélag, eru undanskilin*⁵³.

Gististaðir í byggð í Skeiða- og Gnúpverjahreppi og flokkun þeirra er sýnd á skýringaruppdætti nr. 9. Þar er flokkun gististaðanna einfölduð en stuðst er við flokkun í framangreindri reglugerð. Ekki eru til upplýsingar um heimagistingu eða íbúðir sem leigðar eru út.

- o Hótel.
- o Gistiheimili, s.s. ferðapjónusta bænda og farfuglaheimili.
- o Gistiskáli, s.s. orlofshús og gestahús.
- o Tjaldsvæði.
- o Fjallaskálar.

Gistinætur

Alls eru 271 gistirými í byggð í sveitarfélaginu. Í töflunni hér að neðan er yfirlit yfir gististaði ásamt fjölda herbergja og rúma á hverjum stað fyrir sig⁵⁴.

Gististaðir í byggð		
Heiti	Fjöldi herbergja	Fjöldi rúma
Álftröð	9	20
Ásólfstaðir	2	8
Fossnes	6	22
Gistiheimilið Árnesi	8	40
Hestakráin	10	20
Hótel Hekla	46	92
South Central Motel, Brautarholti	4	16
Steinsholt	8	16
The House- Fjalli	5	10
Vestra-Geldingaholt Denami	9	17
Vorsabær	2	10
Alls	112	271

Skálar í óbyggðum		
Heiti	Fjöldi herbergja	Fjöldi rúma
Hólaskógur	3	66

Ársverk í ferðapjónustu voru 35 – 40 í byrjun árs 2015 skv. upplýsingum frá ferðamálafulltrúa Uppsveita Árnessýslu⁵⁵.

Heildarfjöldi gistinátta felur í sér alla innigistingu í sveitarfélaginu þ.e. á hótelum, gistihúsum, orlofshúsum, farfuglaheimilum og í heimahúsum. Gistinóttum hefur fjölgað verulega í sveitarfélaginu á allra síðustu árum eins og sjá má á [Mynd 23](#)~~Mynd 23~~. Þær voru rúmlega 12 þúsund árið 2010, rúmlega 19

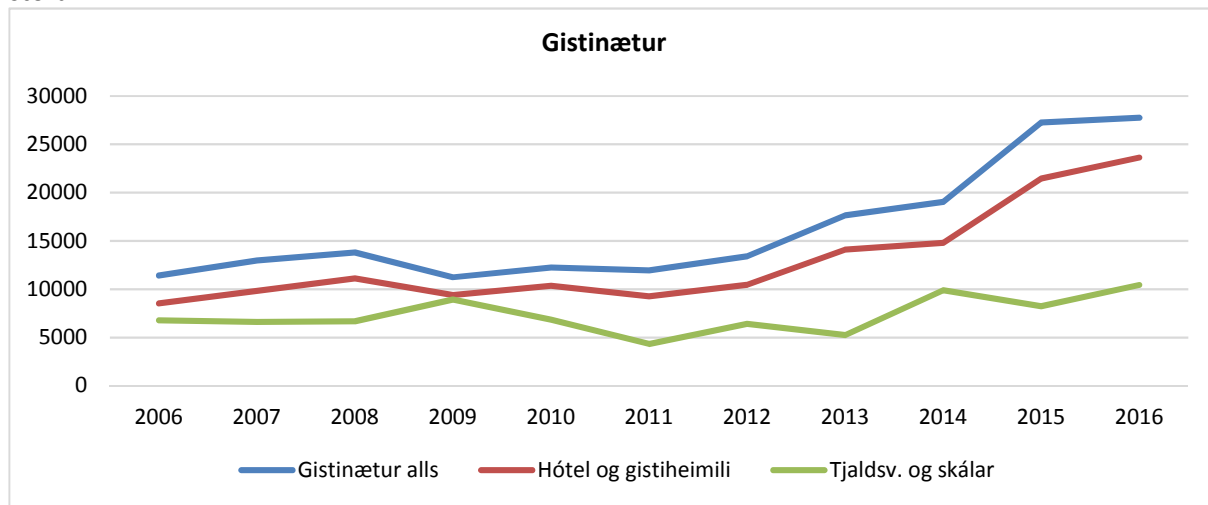
⁵³ (Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið, 2016).

⁵⁴ (Ásborg Arnþórsdóttir, 2016b).

⁵⁵ (Ásborg Arnþórsdóttir, 2016a).

Þúsund árið 2014 og tæplega 27.800 þúsund árið 2016. Nýting gistirýma í byggð var rúmlega 28,0% árið 2016.

Fjöldi gistinátta á tjaldsvæðum og í skálum í óbyggðum er nokkuð breytilegar eftir árum og ber að taka með þeim fyrirvara að skil á þeim eru almennt lakari en fyrir innigistingu skv. upplýsingum frá Hagstofunni.

Mynd 2324. Gistinætur í Skeiða- og Gnúpverjahreppi 2006 – 2016⁵⁶.

Þjósárstofa

Í félagsheimilinu í Árnosi er Þjósárstofa, veitinga- og gestastofa sem er samstarfsverkefni Skeiða- og Gnúpverjahrepps og Landsvirkjunar og markmið hennar er að miðla fróðleik og upplýsingum um landið og náttúruna, fólkið og söguna og þá þjónustu sem er að finna á Þjósársvæðinu. Gestum þar hefur fjölgað ár frá ári eins og taflan hér að neðan gefur til kynna en þetta er fjöldi þeirra sem skrifaði í gestabók á staðnum á hverju ári. Ætla má að fleiri hafi sótt staðinn sem ekki hafa skrifað í gestabókina⁵⁷.

Ár	Fjöldi gesta
2012	2927
2013	4055
2014	3750
2015	4200
2016	4.600

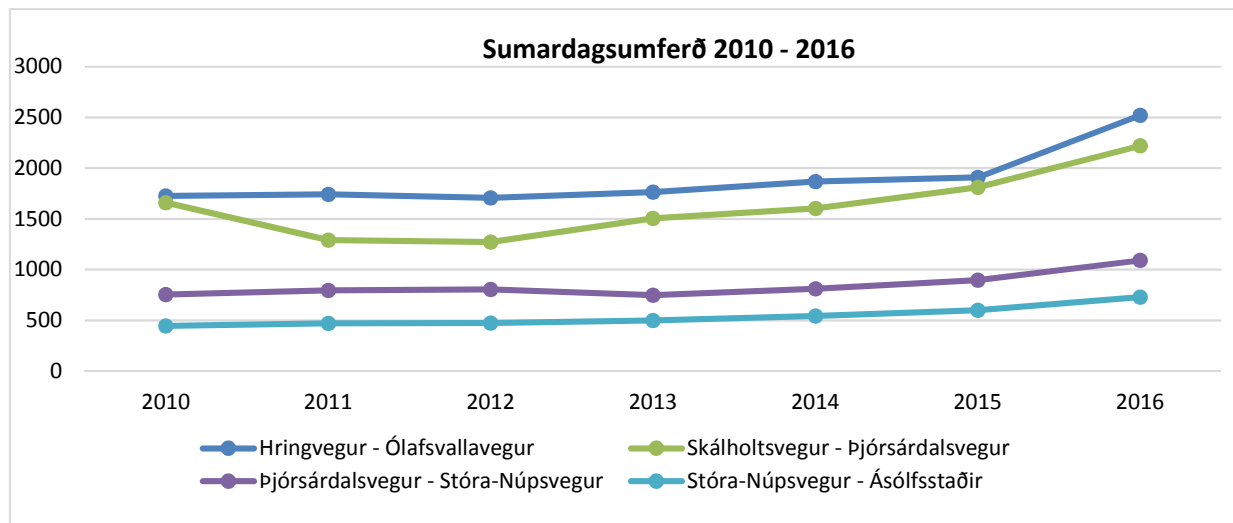
Umferð

Mynd 24Mynd 24 sýnir meðalumferð á dag mánuðina júní, júlí, ágúst og september (SDU) á svæðinu frá Hringvegi nr. 1 inn í Þjósárdal. Árið 2016 fóru að meðaltali rúmlega 2.520 bílar inn á Skeiða- og

⁵⁶ (Hagstofa Íslands, 2016a).

⁵⁷ (Ásborg Arnþórsdóttir, 2016c).

Hrunamannaveg frá Hringveginum og þar af fóru tæplega 1.100 bílar inn á Þjórsárdalsveg og tæplega 730 bílar í Þjórsárdal.

Mynd 2425. Meðal sumardagsumferð á svæðinu frá Hringvegi að Þjórsárbrú við Sultartangavirkjun.

3.4 OPINBER ÞJÓNUSTA OG SAMSTARF SVEITARFÉLAGA

Í Skeiða- og Gnúpverjahreppi er veitt margvísleg þjónusta við íbúana. Sveitarfélagið rekur grunn- og leikskóla og hefur samstarf við nágrannasveitarfélög á fjölmörgum sviðum og er nánar vikið að þeim helstu hér aftar.

Stjórnsýsla

Miðstöð stjórnsýslunnar er í Árnesi. Mikið samstarf er á milli sveitarfélagsins og annarra sveitarfélaga í uppsveitum Árnessýslu;

- Sameiginlegur ferðamálafulltrúi Uppsveitanna hefur aðsetur í Aratungu
- Sameiginlegt tækni- og tæknisvið Uppsveitanna er með aðsetur á Borg í Grímsnes- og Grafningshreppi.
- Skeiða- og Gnúpverjahreppur er aðili að Skóla- og velferðarþjónustu Árnesþings ásamt Hrunamannahreppi, Bláskógabyggð, Grímsnes- og Grafningshreppi, Flóahreppi, Hveragerði og Sveitarfélaginu Ölfusi. Hún fer jafnframt með málefni barnaverndarnefndar.
- Félagsþjónusta Skeiða- og Gnúpverjahrepps er staðsett í Laugarási.
- Héraðsnefnd Árnesinga bs. tók til starfa 1. janúar 2013. Öll sveitarfélög í Árnessýslu standa að byggðasamlaginu og það annast stjórn og rekstur eftirtalinna stofnana: Listasafn Árnesinga, Byggðasafn Árnesinga, Héraðsskjalasafn Árnesinga, Tónlistarskóli Árnesinga, Almanna- varnir Árnessýslu og Brunavarnir Árnessýslu⁵⁸.

⁵⁸ (Héraðsnefnd Árnesinga bs., 2016)

Skólar

Sveitarfélagið kemur að rekstri þriggja skóla. Í Árnasi er Þjórskóli fyrir nemendur í 1. – 7. bekk. Nemendum á elsta stigi, 8. – 10. bekk er ekið á Flúðir í Flúðaskóla.

Í Þjórskóla stunduðu 43 nemendur nám í upphafi skólaársins 2015-2016. Kennt er í þremur kennsluhópum þar sem 1.-2. bekkur er saman, 3.-4. bekkur og 5. - 7. bekkur saman⁵⁹. Við skólann eru 8,2 stöðugildi⁶⁰.

Leikskólinn Leikholt er tveggja deilda leikskóli fyrir börn á aldrinum eins til sex ára og heita deildirnar Smáholt og Stórholt⁶¹. Við skólann eru 8,5 stöðugildi og um 30 börn á aldrinum 1 – 6 ára⁶².

Heilsugæsla

Heilbrigðisstofnun Suðurlands starfrækir heilsugæslustöð í Laugarási.

Brunavarnir Árnessýslu

Sjá umfjöllun um stjórnsýslu hér að framan. Brunavarnir hafa starfsstöðvar á Selfossi, Stokkseyri, Þorlákshöfn, Laugarvatni, Reykholti og Árnasi, þ.e. slökkvibíla, húsnæði og mannskap.

Sorpstöð Suðurlands bs.

Skeiða- og Gnúpverjahreppur er aðili að Sorpstöð Suðurlands bs, en það er byggðasamlag í eigu 13 sveitarfélaga í Árnes- og Rangárvallasýslum. Hlutverk samlagsins er að annast sorpmóttöku og sorpförgun fyrir aðildarsveitarfélögin. Sveitarfélögin sjá hvert um sig um rekstur gámasvæða og sorphirðu.

Sorpstöð Suðurlands bs. stóð að gerð svæðisáætlunar fyrir starfssvæði sitt. Svæðisáætlunin fjallar um meðhöndlun úrgangs 2005-2020. Með gerð svæðisáætlunar voru skilgreind þau markmið sem vinna skal eftir til þess að auka endurnýtingu og lágmarka förgun úrgangs. Skeiða- og Gnúpverjahreppur samþykkti svæðisáætlunina í nóvember árið 2005⁶³.

Sorphirðu var komið á í sveitarfélaginu í júní 2009 og eru allir íbúar með 3 ílát undir sorp. Auk gráu tunnunnar fyrir almennt sorp er hvert heimili með græna tunnu fyrir pappír, plast og málma og brúna tunnu fyrir lífrænan úrgang. Þá er rúlluplast sótt heim á bæi. Gámasvæði eru í Árnasi og í Brautarholti⁶⁴ og í Skaftholti er tekið við garðaúrgangi og tjágreinum⁶⁵.

Veitur

Rotþrær eru við hvern bæ í sveitarfélaginu og sveitarfélagið sér um losun þeirra en þær eru að jafnaði losaðar þriðja hvert ár.

Neysluvatn kemur að stærstum hluta úr hlíðum Vörðufells í landi Framness. Einnig er fjöldi einkaveitna í sveitarfélaginu og gerð er grein fyrir þeim í greinargerð aðalskipulagsins í kafla 2.5.1. Vatnsveita Flúða sér bæjunum í Skarði og Reykjatorfunni fyrir köldu vatni⁶⁶.

Hitaveita er á flestum bæjum í sveitarfélaginu og borholur eru víða. Gerð er grein fyrir þeim í kafla 2.5.2 í greinargerð með aðalskipulagi.

Skipulags- og byggingarfulltrúi Uppsveita bs.

Skipulags- og byggingarfulltrúi Uppsveita bs. er byggðasamlag sem hefur það hlutverk að annast lögbundin verkefni byggingarfulltrúa og skipulagsfulltrúa á starfssvæði samlagsins. Þau sveitarfélög sem

⁵⁹ ("Þjórskóli - ágríp um skólann," 2016)

⁶⁰ (Samband íslenskra sveitarfélaga, 2015)

⁶¹ (Leikskólinn Leikholt, 2016)

⁶² (Samband íslenskra sveitarfélaga, 2015)

⁶³ (Ögmundur Einarsson; Guðjón Guðmundsson; Guðmundur Tryggvi Ólafsson; Hrefna Bryndís Jónsdóttir, 2015).

⁶⁴ (Íslenska gámafélagið, 2009).

⁶⁵ (Skeiða- og Gnúpverjahreppur, 2016).

⁶⁶ ("Vatnsveita Flúða," 2013).

eiga aðild að byggðasamlaginu eru Skeiða- og Gnúpverjahreppur, Bláskógabyggð, Grímsnes- og Grafningshreppur, Hrunamannahreppur, Flóahreppur og Ásahreppur⁶⁷.

4 UMHVERFISSKÝRSLA

Endurskoðun aðalskipulags Skeiða- og Gnúpverjahrepps fellur undir lög nr. 105/2006 um umhverfismat áætla. Markmið laganna er að draga úr neikvæðum umhverfisáhrifum og jafnframt stuðla að því að tekið sé tillit til umhverfissjónarmiða við áætlanagerð.

Endurskoðun aðalskipulags sveitarfélagsins fellur undir lögin þar sem eftirfarandi á við um áætlunina:

- Áætlunin er unnin samkvæmt lögum.
- Áætlunin er undirbúin og/eða samþykkt af stjórnvöldum.
- Áætlunin markar stefnu er varðar leyfisveitingar til framkvæmda sem tilgreindar eru í lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum.

Áætlunin er unnin samkvæmt skipulagslögum nr. 123/2010, er samþykkt af sveitarstjórn og markar stefnu um ýmsar framkvæmdir sem tilgreindar eru í flokki A og B í lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum. Mögulegar framkvæmdir innan sveitarfélagsins sem falla undir þessa flokka eru eftirfarandi:

- Iðnaðarsvæði – Hvammsvirkjun.
- Ferðaþjónusta í Þjórsárdal.

Umhverfismatið er unnið samhliða endurskoðun aðalskipulagsins og nýtist því til ákvarðanatöku.

4.1.1 Tengsl við aðrar áætlanir

Aðalskipulag sveitarfélags þarf að vera í samræmi við fjölmargar stefnur og áætlanir sem ríkið hefur sett fram. Í töflunni hér fyrir neðan má sjá hvaða stefnur og áætlanir aðalskipulagið þarf að vera í samræmi við og rökstuðning um hvernig stefnan er í samræmi við þær.

Stefnumörkun	Markmið í stefnum og áætlunum	Samræmi aðalskipulags við stefnur og áætlanir
Á landsvísu		
Landsskipulagsstefna 2015 - 2026	Sjálfbær byggð í dreifbýli: Skipulag í dreifbýli gefi kost á fjölbreyttri nýtingu lands. Landnotkun styðji við búsetu og samfélag í dreifbýli. Í dreifbýli tengist fjölgun íbúða fremur búrekstri eða annarri staðbundinni landnýtingu eða atvinnustarfsemi. Umhverfis- og menningargæði: Mörkuð verði stefna um yfirbragð byggðar og tekið tillit til staðháttar og landslags. Sjálfbærar samgöngur: Gerð verði grein fyrir og mörkuð stefna um aðra vegi en þjóðvegi. Sjálfbær nýting landbúnaðarlands: Flokkun landbúnaðarlands, landslagsgreining og vistgerðaflokkun verði lögð til grundvallar skipulagsákvörðunum.	Stefnan styður við landsskipulagsstefnu m.a. með áformum um þéttingu byggðar í þéttbýli og í dreifbýli. Í stefnunni er heimilt að byggja íbúðarhúsa í dreifbýli í tengslum við núverandi bæjartorfur til að vegir og veitur nýtist sem best. Stefnan heimilar uppbyggingu ýmis konar atvinnustarfsemi á landbúnaðarsvæðum. Einkum er horft til starfsemi í tengslum við ferðaþjónustu, greiðasölu, afurðasölu eða léttan iðnað sem fellur vel að landbúnaðarstarfsemi. Í stefnunni er landbúnaðarland flokkað í 4 flokka og sett ákvæði varðandi skipulagsákvörðanir til verndar flokki 1 og 2.

⁶⁷ (Skipulags- og byggingarfulltrúi Uppsveita bs., 2015).

	Ferðapjónusta í sátt við náttúru og umhverfi: Skipulagsákvæðanir um ferðapjónustu taki mið af náttúruvernd og kortlagningu á auðlindum ferðapjónustunnar og miði jafnt að því að uppbyggingin nýtist bæði íbúum svæðis sem og ferðamönnum. Hverfisverndun víðerna og viðkvæmra svæða: Á hálendinu er áhersla á verndun víðerna, landslagsheilda og vistgerða. Viðhald samgöngukerfis á miðhálendinu stuðli að góðu aðgengi að hálendinu og jafnvægi milli ólíkra ferðamáta. Trygg fjarskipti í sátt við náttúru og umhverfi: Skipulag gefi kost á uppbyggingu fjarskiptamannvirkja. Skipulag m.t.t. náttúruvár og loftslagsbreytinga: Við skipulag sveitarfélaga verði tekið tillit til hættu sem stafar af náttúruvá s.s. vatnsflóðum og jarðskjálftum.	Í stefnunni eru skilgreindar fjölbreyttar göngu- og reiðleiðir ásamt reiðhjólaleiðum. Mótuð er stefna um orkuflutning og aðrar veitur s.s. fjarskiptamannvirki. Stefnan tekur mið af flóðahættu í sveitarfélaginu sem og hættu sem stafar af jarðskjálftum.
Velferð til framtíðar. Sjálfbær þróun í íslensku samfélagi til 2020	Stefnumótun Íslands um sjálfbæra þróun. Þar er mörkuð stefna um heilbrigt og öruggt umhverfi, verndun náttúru landsins, sjálfbæra nýtingu auðlinda og hnattræn viðfangsefni. Við gerð aðalskipulags og umhverfisskýrslu ber að taka mið af stefnumótuninni eftir því sem við á. Forðast ber að skerða frekar votlendi, birkiskóga og önnur lykilvistkerfi landsins.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við áherslur sem settar eru fram í Velferð til framtíðar. Í aðalskipulaginu er gerð grein fyrir þeim svæðum sem njóta sérstakrar verndar s.s. hverfisverndar.
Náttúruverndaráætlun 2009-2013	Ráðherra hefur umsjón með gerð náttúruverndaráætlunar eigi sjaldnar en á fimm ára fresti. Þar skulu vera sem gleggstar upplýsingar um náttúruminjar, þ.e. náttúruverndarsvæði og lífverur, búsvæði þeirra, vistgerðir og vistkerfi, sem ástæða þykir til að friðlýsa. Í áætluninni skal lýst sérkennum minjanna og þýðingu þeirra í náttúru landsins. Áætlunin skal m.a. taka til helstu tegunda vistgerða og vistkerfa hér á landi, svo og jarðmyndana.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við náttúruverndaráætlun. Náttúruverndarsvæði eru sýnd á skipulagsuppráttum og umfjöllun um þau er í greinargerð. Svæði á náttúruverndaráætlun eru eftirfarandi: - Stækkun friðlands í Þjórsárverum (friðun tveggja vistgerða).
Náttúruminjaskrá 7. útgáfa	Ráðherra gefur út náttúruminjaskrá á fimm ára fresti skv. lögum um náttúruvernd nr. 60/2013. Náttúruminjaskrá er samantekt yfir friðlýst svæði auk annarra merkra svæða á Íslandi sem ekki hafa verið friðlýst.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við náttúruminjaskrá og eru svæðin merkt inn á upprætti og gerð grein fyrir þeim í greinargerð. Svæði á náttúruminjaskrá eru eftirfarandi: - Friðlönd: Viðey í Þjórsá, Þjórsárver. - Aðrar náttúruminjar: Þjórsárdalur, Gjáin og fossar í Fossá, Höfðaflatir, Kerlingafjöll
Samgönguáætlun 2011-2022	Samgönguáætlun byggir á þeim meginmarkmiðum að samgöngur séu greiðar,	Almennt er stefnan í samræmi við Samgönguáætlun.

	hagkvæmar, öruggar og umhverfislega sjálfbærar auk þess sem þær stuðli að jákvæðri byggðabróun.	Gert er ráð fyrir nýjum vegi frá Þjórsárdalsvegi yfir á Landveg, s.k. Árnesvegi. Stefna um færslu vega annars vegar framhjá þéttbýlinu í Brautarholti og hins vegar neðan Árness eru ekki í samræmi við Samgönguáætlun. Ný lega veganna verður ákveðin í samráði við Vega-gerðina. Þá er ný vegtenging af Þjórsárdalsvegi vegna þjónustumiðstöðvar við Þjóðveldisbæinn ekki í samræmi við Samgönguáætlun.
Tillaga til þingsályktunar um áætlun um vernd og orkunýtingu landsvæða, nr. 13/141. Þingsályktun um breytingu á þingsályktun um áætlun um vernd og orkunýtingu landsvæða, nr. 13/141, nr. 16/144.	Í tillögunni voru virkjanakostir skv. Rammaáætlun flokkaðir í verndarflokk, biðflokk og orkunýtingarflokk. Samkvæmt gr. 6.3 í skipulagsreglugerð nr. 90/2013, þá ber að skilgreina virkjanakosti í biðflokki sem varúðar- og öryggisvæði og virkjanakosti í verndarflokki sem aðra náttúruvernd.	Virkjanakostir í biðflokki eru sýndir sem varúðarsvæði á uppdráttum: Urriðafoss-virkjun, Hestvatnsvirkjun, Vörðufells-virkjun, Holtavirkjun, Búrfellslundur og Stóru-Laxárvirkjun. Virkjanakostur í verndarflokki er sýndur sem önnur náttúruvernd á uppdrætti: Kjalölduveita. Virkjanakostur í orkunýtingarflokki er sýndur sem iðnaðarsvæði á uppdrætti: Hvammsvirkjun.
Tillaga til þingsályktunar um mótun stefnu stjórnvalda um flokkun, vernd og skráningu ræktunarlands	Markmiðið er að stuðla að því að gerð verði áætlun um vernd góðs ræktunarlands í merkingunni ræktað eða ræktanlegt land, enda er það mikilvæg, takmörkuð auðlind sem ýmist getur eyðst, rýrnað eða vaxið.	Stefna aðalskipulagsins samræmist þingsályktunartillögunni þar sem landbúnaðarland hefur verið flokkað í 4 flokka eftir gæðum þess og hæfni sem akuryrkjúlunds. Settir eru skilmálar um hvern flokk í greinargerð til verndar þessari auðlind.
Vegvisir í ferðapjónustu	Áfangastaðir ferðamanna verði skilgreindir í aðalskipulagi. Verndar- og sjálfbærnisjónarmið liggi til grundvallar uppbyggingar aðstöðu. Góðar og öruggar samgöngur eru forsenda þess að ferðamenn dreifist sem víðast um landið.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við Vegvísi í ferðapjónustu. Skilgreindir eru áningarstaðir fyrir ferðamenn undir landnotkunarflokknum afþreyingar- og ferðamannasvæði, þeir sýndir á uppdráttum og fjallað um þá í greinargerð. Skipulagið gerir ráð fyrir göngu-, reið og hjólaleiðum bæði í byggð og á hálendi og eru þær sýndar á uppdráttum og fjallað um þær í greinargerð.
Kerfisáætlun Landsnets 2016 - 2025	Landsneti ber, skv. raforkulögum nr. 65/2003, að leggja fram áætlun um uppbyggingu flutningskerfis raforku um landið. Árlega er lögð fram til samþykktar Orkustofnunar kerfisáætlun um uppbyggingu flutningskerfisins, annars vegar til 10 ára og hins vegar framkvæmdaáætlun til þriggja ára.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við Kerfisáætlun.
Ramsar samningur um votlendi	Samningurinn gerir ráð fyrir verndun og skynsamlegri nýtingu votlendissvæða í heiminum, sérstaklega sem lífsvæði fyrir votlendisfugla.	Stefna aðalskipulagsins samræmist stefnu um verndun og skynsamlega nýtingu votlendissvæða. Þjórsárver eru friðlýst en þau eru mikilvægt votlendissvæði á heimsvísu, einkum vegna auðugs fuglalífs. Þar er einnig að finna friðaðar vistgerðir; rústamýravist og breiskjuhraunavist.

Samningur um líffræðilega fjölbreytni	Samningurinn hefur það þrífætt markmið að vernda líffræðilega fjölbreytni, að tryggja að nýting lífrænna auðlinda sé sjálfbær og að arðinum af nýtingu þeirra sé skipt með réttlátum hætti.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við stefnumörkunina m.a. með því að miða að því að staðsetja framkvæmdir utan verndarsvæða er verið að vernda líffræðilega fjölbreytni.
Rammasamningur SP um loftslagsbreytingar	Markmið samningsins er að koma í veg fyrir hættulega röskun á loftslagskerfinu af mannavöldum, og tryggja þannig að matvælaframleiðslu í heiminum verði ekki stefnt í hættu og að efnahagsþróun geti haldið áfram á sjálfbæran máta.	Stefna aðalskipulagsins styður við samning SP um loftslagsbreytingar m.a. með afmörkun skógræktar- og landgræðslusvæða.
Aðgerðaráætlun í loftslagsmálum	Aðgerðaáætlun íslenskra stjórnvalda í loftslagsmálum er hugsuð sem tæki sem stjórnvöld geta notað til að draga úr nettólosun gróðurhúsalofttegunda (GHL) á Íslandi í því skyni að standa við stefnu stjórnvalda og skuldbindingar í loftslagsmálum. Aðgerðaráætlunin var gerð til að framfylgja Parsíarsamkomulaginu	Stefna aðalskipulagsins styður við aðgerðaáætlun stjórnvalda í loftslagsmálum m.a. með því að stuðla að góðum vegtengingum við nágrenna-byggðir m.a. með styttingu vega, áframhaldandi nýtingar endurnýjanlegra orkugjafa, öflugra sorpflokkun og skógrækt- og landgræðslu.
Á svæðisvísu		
Aðalskipulag Flóahrepps 2015 - 2028	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Flóahrepps 2015 - 2028 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-reið og hjólaleiða.
Aðalskipulag Grímsnes- og Grafningshrepps 2008 – 2020.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Grímsnes- og Grafningshrepps 2008 – 2020 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-reið og hjólaleiða.
Aðalskipulag Hrunamannahrepps 2016 – 2032.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Hrunamannahrepps 2003 - 2015 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-reið og hjólaleiða.
Aðalskipulag Bláskógabyggðar 2015-2027.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Bláskógabyggðar 2015 – 2027 (sem nú er í vinnslu) hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-reið og hjólaleiða.
Aðalskipulag Akrahrepps 2010 – 2022.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Akrahrepps 2010 – 2022 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-reið og hjólaleiða.
Aðalskipulag Eyjafjarðarsveitar 2005 – 2025.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Eyjafjarðarsveitar 2005 – 2025 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-reið og hjólaleiða.
Aðalskipulag Rangárþings ytra 2010 – 2022.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Rangárþings ytra

		2010 – 2022 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu- reið og hjólaleiða.
Aðalskipulag Ásahrepps 2010 – 2022.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Ásahrepps 2010 – 2022 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu- reið og hjólaleiða.

4.2 AÐFERÐARFRÆÐI UMHVERFISMATS

Aðalskipulag Skeiða- og Gnúpverjahrepps og umhverfismatið er unnið af ráðgjöfum Steinsholts ehf. og stýrihópi sveitarfélagsins. Á fundum var fjallað um landnotkun í sveitarfélaginu, hvaða valkostir gætu komið til greina og kostir þeirra og gallar metnir. Í vinnunni var fyrst horft á hvaða þætti í stefnu aðalskipulagsins þarf að meta m.t.t. umhverfisáhrifa. Höfð var hliðsjón af leiðbeiningarskjali Skipulagsstofnunar við val á þeim umhverfispáttum og viðmiðum sem lögð eru til grundvallar matinu⁶⁸.

Gerð er grein fyrir umhverfismatinu í kafla **Error! Reference source not found.4-3**. Niðurstaða þessarar vinnu var nýtt til að marka ákjósanlega stefnu um landnotkun í sveitarfélaginu með því að taka ákvarðanir byggðar á mati á umhverfisáhrifum og þar sem við á voru settir skilmálar um mótvægisáðgerðir til að draga úr neikvæðum áhrifum eins og kostur er.

4.2.1 Vægi umhverfisáhrifa

Skilgreining á vægi umhverfisáhrifa eru sett fram til að hægt sé að leggja mat á umhverfisáhrif áætlunarinnar. Í leiðbeiningum Skipulagsstofnunar um umhverfismat áætlana segir; „*Vægi umhverfisáhrifa fer almennt eftir eðli, gerð, umfangi, tíðni og tímalengd breytinganna sem eru fyrrséðar á umhverfinu.*“ Við mat á vægi áhrifa er litið til þess hvort áhrifin séu marktæk á svæðis-, lands-, eða heimsvísu og nái til fjölda fólks og þess hvort áhrifin séu óafturkræf og til langs tíma. Áhrifin geta verið jákvæð, neikvæð, óveruleg eða óviss.

Skilgreining á vægi áhrifa	Skýring
Jákvæð áhrif (+)	Áhrif áætlunar á umhverfispátt/-þætti eru talin til bóta fyrir umhverfið eða bæta hag þorra íbúa og/eða gesta á beinan eða óbeinan hátt. Breytingin eða ávinningurinn sem hlýst af framfylgd áætlunarinnar eru yfirleitt varanleg og getur verið staðbundin en er yfirleitt á svæðis-, lands-, eða heimsvísu. Áhrifin samræmast lögum og reglugerðum, stefnumörkun stjórnvalda og alþjóðasamningum sem Ísland er aðili að.
Óveruleg áhrif (<=>)	Áhrif framkvæmdar eða áætlunar á umhverfispátt/-þætti eru minniháttar, með tilliti til umfangs svæðis og viðkvæmni þess fyrir breytingum, ásamt fjölda fólks sem verður fyrir áhrifum. Áhrifin eru í mörgum tilfellum tímabundin og í einhverjum tilvikum afturkræf. Áhrif eru oftast stað-, eða svæðisbundin. Áhrifin samræmast ákvæðum laga og reglugerða, almennri stefnumörkun stjórnvalda eða alþjóðasamningum sem Ísland er aðili að.
Enging/lítill (0)	Áhrif framkvæmdar á umhverfispátt verða engin eða lítil.
Neikvæð áhrif (-)	Áhrif af áætluninni eru talin skerða eða rýra gildi tiltekna umhverfispáttar/-þátta á beinan eða óbeinan hátt eða valda ónæði, óþægindum, heilsutjóni eða auknu raski fyrir íbúa og/eða gesti. Áhrifin geta verið varanleg og/eða óafturkræf, staðbundin eða á lands-/heimsvísu. Áhrifin geta að einhverju leiti stangast á við ákvæði laga, reglugerða, stefnumarkana stjórnvalda eða alþjóðasamninga sem Ísland er aðili að.
Óviss áhrif (?)	Ekki er vitað um eðli eða umfang umhverfisáhrifa á tiltekna umhverfispátti, m.a. vegna skorts á upplýsingum, tæknilegra annmarka eða skorts á þekkingu. Það getur verið unnt að afla upplýsinga um áhrifin með frekari rannsóknum eða markvissri vöktun. Áhrifin geta verið háð útfærslu.

⁶⁸ (Skipulagsstofnun, 2007).

4.2.2 Umhverfispættir, matsspurningar og viðmið

Umhverfispáttur getur verið t.d. gróðurfar, landslag eða samfélag. Þessir þættir eru þeir sem taldir eru geta orðið fyrir áhrifum af framkvæmdum og aðgerðum sem sett stefna leiðir af sér hverju sinni. Í matslýsingu voru tilteknir þeir umhverfispættir sem líklegt væri að yrðu valdir til umfjöllunar í umhverfisskýrslu en hér er flokkun þeirra breytt lítillega eftir umræður í stýrihóp.

Áhrif af stefnu aðalskipulagsins á einstaka þætti umhverfisins eru metin og gefin einkunn, m.a. eftir því hvort þau eru talin jákvæð eða neikvæð. Forsendur við mat á umhverfisáhrifum byggja á tveimur meginþáttum sem eru:

Viðmið í lögum og reglugerðum, stefnumótun stjórnvalda og skuldbindingar á alþjóðavísu.

Greining á einkennum og vægi áhrifa á einstaka umhverfispætti skv. fyrirbyggjandi gögnum.

Við matið er horft til neðangreindra umhverfispátta og leitast við að svara matsspurningum út frá þeim viðmiðum sem til eru.

Umhverfispáttur	Matsspurning	Viðmið
Náttúra: Dýralíf, gróður, jarðmyndanir og vistkerfi.	Hefur stefnan áhrif á gróður og dýralíf? Hefur stefnan áhrif á jarðmyndanir? Hefur stefnan áhrif á gott landbúnaðarland?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026. Lög um náttúruvernd nr. 60/2013, áhersla á 61. gr. Velferð til framtíðar – Sjálfbær þróun í íslensku samfélagi til 2020.
Landslag og ásýnd; byggðamynstur, yfirbragð svæðis, náttúrulegt landslag.	Hefur stefnan áhrif á náttúrulegt landslag? Hefur stefnan áhrif á ásýnd?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026: - Byggð falli að landslagi og náttúru og gangi ekki á verðmæt svæði að óþörfu.
Samfélag: íbúapróun, þjónusta, efnahagur, atvinna, útivist, ferðamennska, landnotkun.	Er stefnan líkleg til að efla atvinnulíf? Stuðlar stefnan að bættri þjónustu við íbúa og gesti? Stuðlar stefnan að styrkingu byggðar, fjölgun íbúa og bættum lífsgæðum þeirra? Hefur stefnan áhrif á tekjustofna sveitarfélagsins?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026: - Skipulagsgerð stuðli að eflingu ferðaþjónustu. - Uppbygging íbúðar- og atvinnuhúsnæðis verði í samræmi við þörf.
Samgöngur; vegir og brýr, hjóla-, reið- og gönguleiðir, hagkvæmni.	Styður stefna við skilvirkar göngu-, reið- eða reiðhjólaleiðir? Er stefnan líkleg til að leiða til aukinnar umferðar um einstök svæði eða sveitarfélagið allt?	Landsskipulagsstefna 2015-2026: - Skipulagsgerð stuðli að greiðum samgöngum innan skilgreindra vinnusóknar- og þjónustusvæða meginkjarna, með styrkingu byggðar að leiðarljósi. Vegalög nr. 80/2007.
Heilsa, vellíðan og öryggi; mengun, náttúruvá, grunnvatn.	Hefur stefnan áhrif á heilsu og öryggi íbúa og gesta? Hefur stefnan áhrif á umferðaröryggi? Hefur stefnan áhrif á hljóðvist og/eða loftgæði? Hefur stefnan áhrif á líðan íbúa/gesta? Hefur stefnan áhrif á útivistar- og afþreyingarmöguleika?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026: - Skipulagsgerð stuðli að heilnæmu umhverfi m.t.t. vatnsgæða, loftgæða, hljóðvistar o.fl.

	Er hætta á mengun eða náttúruvá af völdum stefnunnar?	
Minjar; menningarminjar, náttúru-minjar, verndarsvæði.	Hefur stefnan áhrif á fornminjar? Hefur stefnan áhrif á náttúruminjar eða verndarsvæði? Hefur stefnan áhrif á víðerni?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026: - Skipulagsgerð stuðli að verndun náttúru- og menningargæða. Aðalskráning fornminja í þéttbýli, unnin árið 2017. Náttúruminjaskrá.

4.2.3 Valkostir og vinsun kosta

Vinna við umhverfismatið fór fram samhliða vinnu aðalskipulagsins. Valkostagreining er mikilvægur hluti umhverfismats áætlana og gerir ferli ákvarðanatöku gegnsærra. Samhliða stefnumörkuninni var valkostum stillt upp. Í kafla **Error! Reference source not found.4-2** eru bornir saman mismunandi valkostir fyrir stefnu aðalskipulagsins. Í umhverfismati áætlana ber að fjalla um svokallaðan núll-kost og bera breytta stefnu skipulagsins saman við hann, eftir því sem við á. Núll kostur „felur í sér lýsingu á ástandi umhverfisins, eins og búast má við að það þróist ef ekki kemur til framfylgdar áætlunarinnar. Í einhverjum tilfellum getur samanburður við núllkostinn falist í samanburði við framfylgd gildandi áætlunar“⁶⁹.

4.3 UMHVERFISMAT

Endurskoðað aðalskipulag Skeiða- og Gnúpverjahrepps er að miklu leyti uppfærð skipulagsáætlun í samræmi við ný skipulagslög nr. 123/2010 og nýja skipulagsreglugerð nr. 90/2013. Ekki er um mikla stefnubreytingu að ræða samanborið við gildandi aðalskipulag. Nýtt aðalskipulag miðar í flestum tilfellum við stefnu gildandi aðalskipulags sem núllkost. Í ákveðnum tilfellum er breyting á stefnu sveitarfélags óbreytt eða það lítið breytt að ekki þykir ástæða til að meta áhrifin sérstaklega og eru þeir landnotkunarflokkar ekki teknir inn í umhverfismatið.

Áhrifaþættir eru eftirfarandi:

- Samgöngur
- Uppgræðsla á verndarsvæðum í Þjórsárdal
- Ferðaþjónusta í Þjórsárdal
- Íbúðarbyggð í dreifbýli
- Þéttbýli í Árnesi
- Stakar framkvæmdir
- Landbúnaðarsvæði
- Skógrækt
- Afþreyingar- og ferðamannsvæði
- Frístundabyggð
- Efnistökusvæði
- Verndarsvæði, hverfisvernd og friðlýst svæði
- Iðnaðarsvæði

4.3.1 Samgöngur

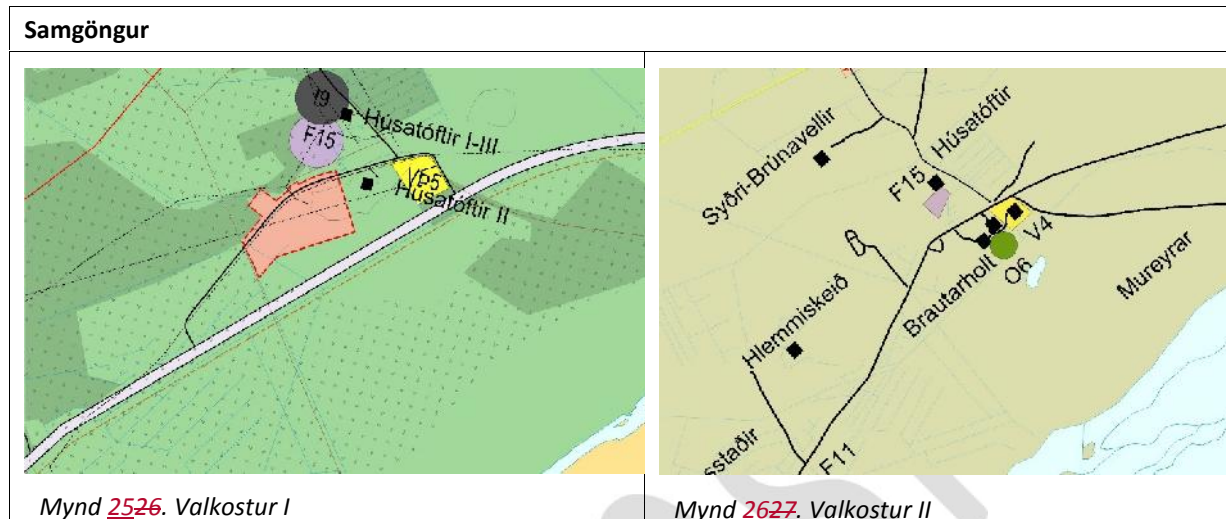
Stefna aðalskipulagsins fyrir samgöngur í dreifbýli er sett fram í kafla 2.4 í greinargerð. Vegir í dreifbýlinu eru stofnvegir, tengivegir og héraðsvegir. Í gildandi skipulagi er stefnt að samgöngubótum sem miðað að því að styrkja tengsl innan seitarfélagsins og við nágrannabyggðir. Í endurskoðuðu aðalskipulagi er mörkuð stefna sem miðar að því að auka umferðaröryggi. Gerð er stefnubreyting varðandi legu

⁶⁹ (Skipulagsstofnun, 2007).

stofnvega á tveimur stöðum, annars vegar Skeiða- og Hrunamannavegar við Brautarholt og hins vegar Þjórsárdalsvegur skammt neðan Árness.

Skeiða- og Hrunamannavegur

Við Brautarholt er umferðarhraði takmarkaður vegna þess hve vegsýn fram á við er lítil en vegurinn liggur í sveig og yfir hæð. Auk þess birgir trjágróður sýn á hluta vegkaflans. Færsla vegarins stytta leiðina lítillega, gerir vegsýn fram á veginn mun betri og eykur þar með umferðaröryggi. Myndir hér að neðan sýna þá stefnubreytingu sem gerð er á svæðinu.

Bornir verða saman eftirfarandi valkostir varðandi Skeiða- og Hrunamannaveg:

Valkostur I – Skeiða og Hrunamannavegur færður út fyrir þéttbýlið við Brautarholt.

Valkostur II – núll kostur. Óbreytt lega Skeiða- og Hrunamannavegar.

Umhverfismat

Valkostur I

Áhrif stefnunnar á umhverfispáttinn náttúru eru metin **neikvæð** þar sem land fyrir nýtt vegstæði er að hluta til í flokki I og II skv. flokkun landbúnaðarlands. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** en stefnan getur m.a. haft góð áhrif á íbúapróun í þéttbýlinu í Brautarholti. Áhrif á samgöngur eru metin **óveruleg** en stefnan leiðir til lítilsháttar styttingar vegalengda á svæðinu. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en stefnan stuðlar að bættu umferðaröryggi þar sem veglínan verður beinni og vegsýn fram á við batnar. Þá stuðlar stefnan að bættri hljóðvist fyrir íbúa í Brautarholti. Áhrif á minjar eru metin **óviss** vegna nálægðar við áveituskurð.

Valkostur II

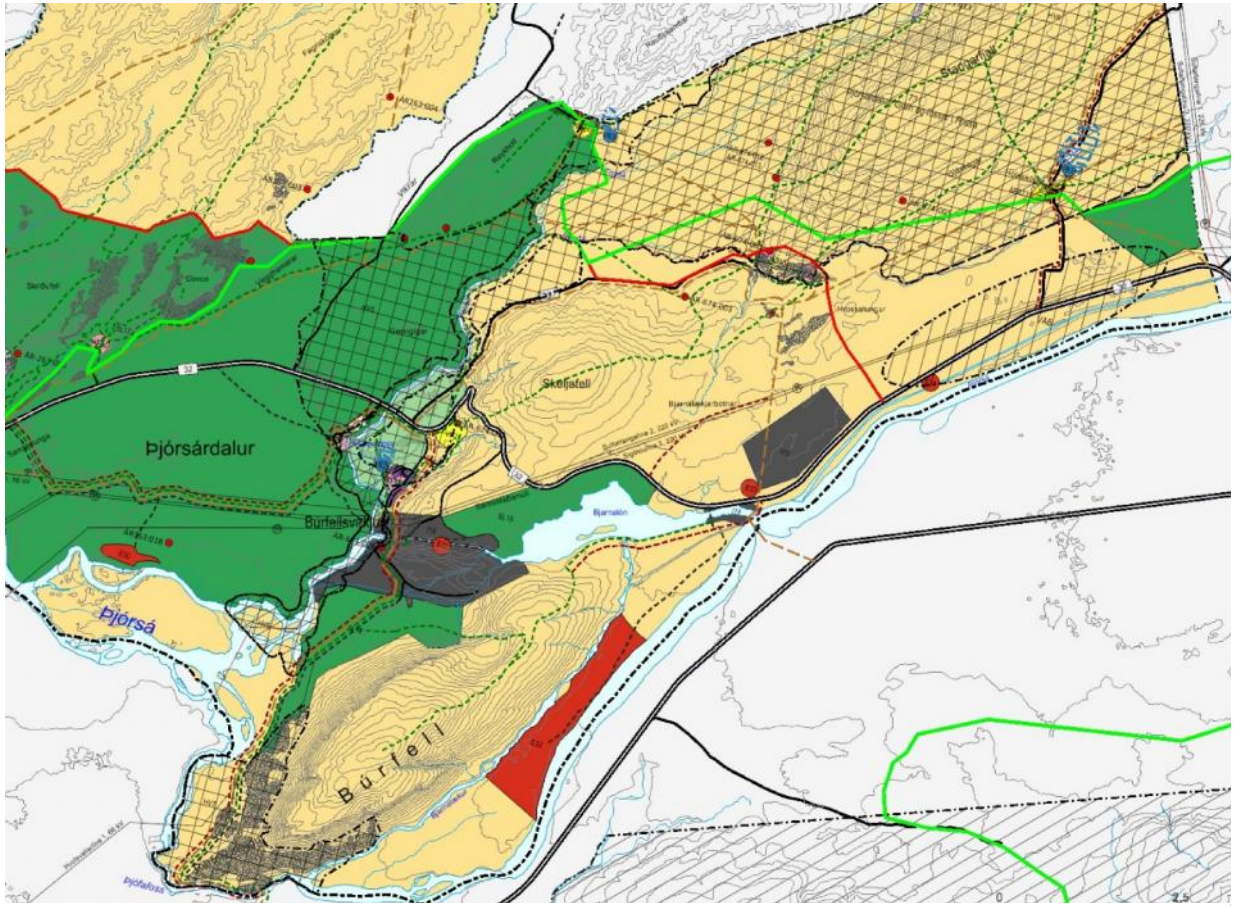
Núll kostur er talinn hafa **jákvæð** áhrif á umhverfispáttinn náttúra þar sem svæði sem hentar vel til landbúnaðar verður ekki ráðstafað til annarra nota með varanlegum hætti. Áhrif á umhverfispáttinn heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **neikvæð** þar sem stefnan stuðlar ekki að úrbótum til aukins umferðaröryggis.

Samantekt niðurstöðu

Skeiða- og Hrunamannavegur við Brautarholt	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Valkostur I	-	0	+	<>	+	?
Valkostur II – núll kostur	+	0	0	0	-	0

4.3.2 Uppgræðsla á verndarsvæðum í Þjórsárdal

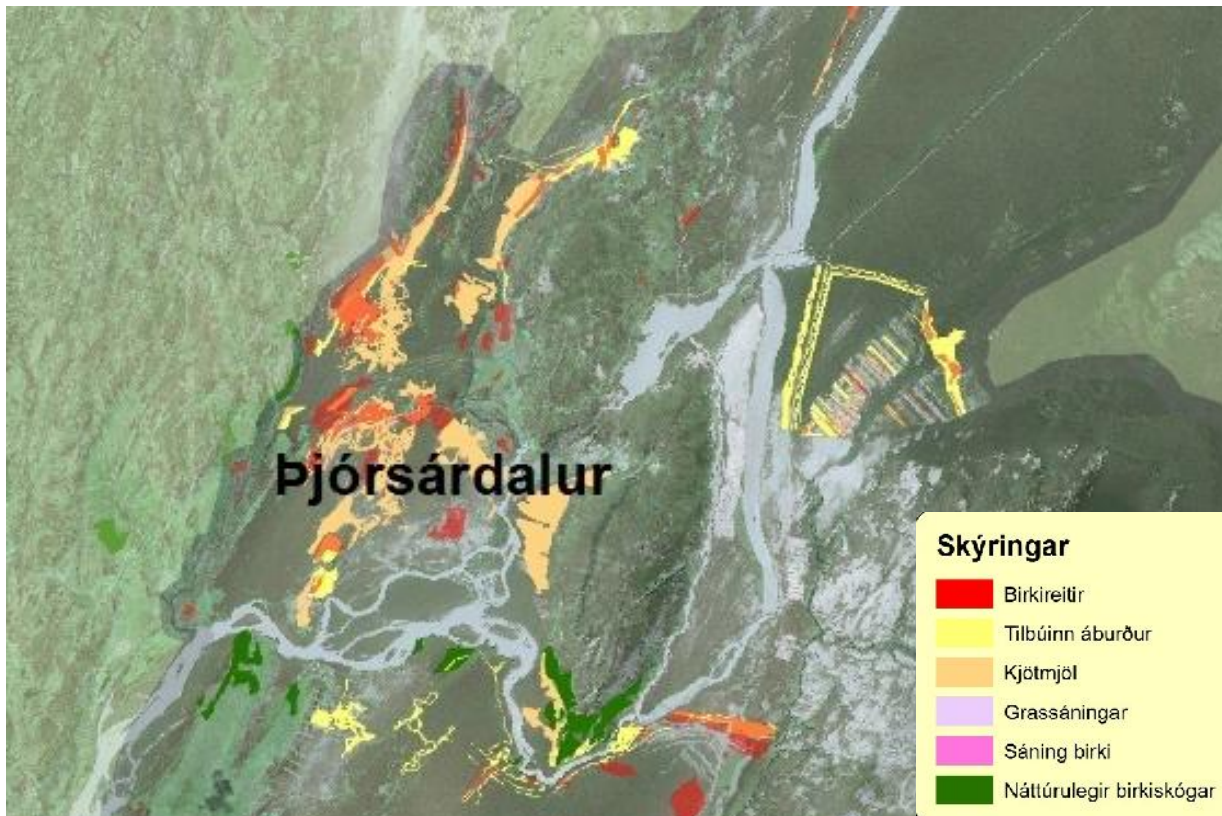
Fjallað er um stefnumörkum fyrir skógrækt og landgræðslu í kafla 2.2.2 og fjallað er um verndarsvæði í kafla 2.6 í greinargerð. Í endurskoðuðu aðalskipulagi er stefnt að áframhaldandi endurheimt landgæða með uppgræðslu lands en forðast að skerða gildi minja og verndarsvæða. Samkvæmt lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum fellur stefna um uppgræðslu á verndarsvæðum undir matsskyldar framkvæmdir í flokki B. Í Þjórsárdal er stunduð umfangsmikil landgræðsla sem gerð er grein fyrir í kafla 2.4 í forsenduhefti.

Mynd 2728. Þjórsárdalur, rauð lína sýnir landgræðslugirðingu, græn lína sýnir afmörkun Hekluškóga.

Á myndinni hér að ofan má sjá að innan landgræðslugirðingar eru svæði á náttúruminjaskrá eins og Stöng, Gjáin og Fossá og þar með Hjálparfoss. Auk þess eru svæði undir hverfisvernd innan girðingarinnar eins og gervigígarnir (HV5) og Þjórsárdalur (HV6). Fyrir gervigígasvæðið, sem nær frá Hjálparfossi og inn með Reykholti, er mörkuð sú stefna að óheimilt sé að planta trjám á svæðinu. Búrfellskógur (HV7) er einnig innan landgræðslugirðingar og einungis er heimilt að planta íslenskum plöntutegundum á

svæðinu skv. ákvæðum hverfisverndar. Sú aðferð sem beitt hefur verið við uppgræðslu á svæðinu er einna helst dreifing kjötmjols og plöntun á birkitrjáa⁷⁰.

Mynd 2829. Yfirlit yfir framkvæmdir í Hekluslógum árið 2006 – 2016. Heimild: Skógræktin.

Metnir verða eftirfarandi valkostir:

Valkostur I – uppgræðsla á verndarsvæðum í Þjórsárdal

Valkostur II – núll kostur: ekki gert ráð fyrir uppgræðslu á verndarsvæðum í Þjórsárdal

Umhverfismat

Valkostur I

Áhrif uppgræðslu á umhverfispáttinn náttúru og þá einkum á gróður eru metin **jákvæð** þar sem gróður kemur til með að aukast. Hins vegar eru áhrif uppgræðslu metin **neikvæð** á gervigiga á svæðinu vegna þess að þeir geta orðið undir gróðri. Áhrif á landslag eru metin **neikvæð** þar sem náttúrulegt landslag breytist með tilkomu gróðurs. Áhrif á ásýnd eru metin **jákvæð** og **neikvæð** en gróður fegrar ásýnd gróðursnauðra svæða en getur einnig breytt ásýnd þeirra á neikvæðan hátt. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** þar sem möguleikar til útivistar og ferðamennsku batna með auknum gróðri og skjólmyndun. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** þar sem uppgræðsla landsvæða dregur úr jarðvegsfoki og loftmengun af hennar völdum. Áhrif á minjar eru metin **óviss** þar sem gróður t.a.m. sjálfssáð birki getur breytt úr sér yfir minjasvæði og haft áhrif á aðgengi að þeim.

Valkostur II

Áhrif landgræðslu á umhverfispáttinn náttúru eru metin **neikvæð** þar sem gróður getur átt erfitt uppdráttar á svæðinu s.s. vegna jarðvegsfoks. Áhrif á landslag og ásýnd og minjar eru metin **engin/lítill**.

Áhrif stefnunnar á samfélag, heilsu, velliðan og öryggi eru metin **neikvæð** þar sem ekki er stuðlað að bættum möguleikum til útivistar og jarðvegsfok á svæðinu gæti aukist.

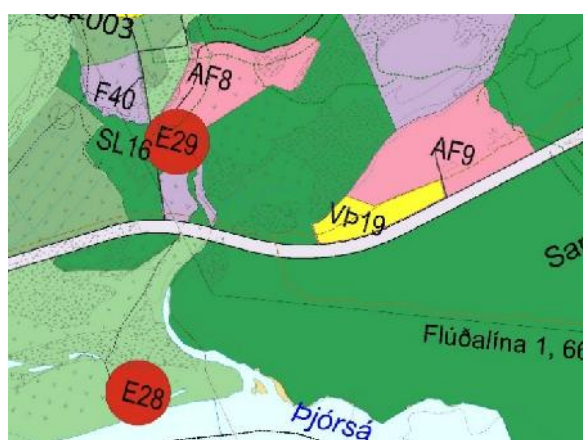
Samantekt niðurstöðu

	Náttúra	Landslag og ásjúnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, velliðan og öryggi	Minjar
Valkostur I	+/-	-/+/-	+	0	+	?
Valkostur II	-	0	-	0	-	0

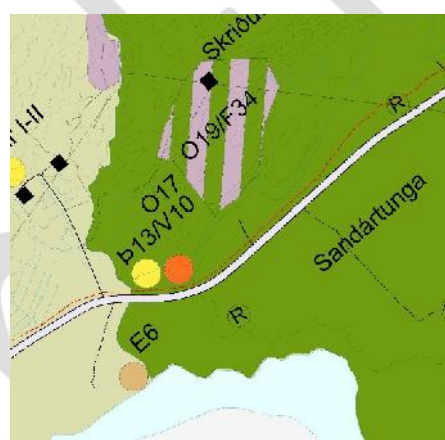
4.3.3 Ferðapjónusta í Þjórsárdal

Stefna aðalskipulags fyrir verslunar- og þjónustusvæði er sett fram í kafla 2.2.3 í greinargerð.

Verslunar- og þjónustusvæði í Sandártungu

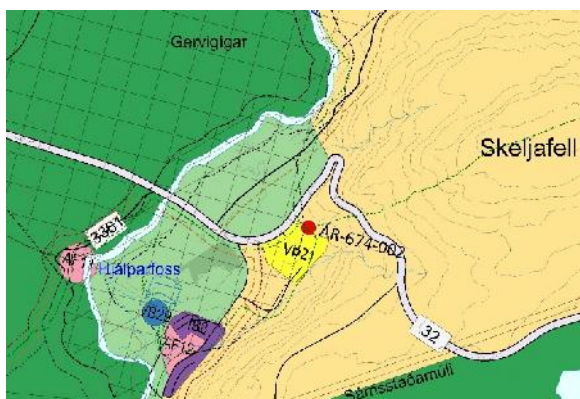
Mynd 2930. Valkostur I

Mynd 3031. Valkostur II

Í gildandi skipulagi er gert ráð fyrir verslunar- og þjónustusvæði í Sandártungu og áformað að þar verði byggð upp þjónustumiðstöð sem þjóni öllum Þjórsárdalnum. Í rammaskipulagi fyrir útivist og ferðapjónustu í Þjórsárdal sem unnið var árið 2013 er fjallað um þennan valkost og gert ráð fyrir að byggð verði upp alhliða þjónustu- og upplýsingamiðstöð fyrir Þjórsárdal með gistingu, veitingasölu, verslun og öflugt tjaldsvæði ásamt upplýsingagjöf. Þar var svæðið fært norðar og haft hjá tjaldsvæðinu. Horfið er frá þeirri hugmynd að byggja upp stóra þjónustumiðstöð á svæðinu og stefnt að því að á svæðinu verði þjónusta sem getur stutt við þann rekstur sem fyrir er á svæðinu (tjald- og hjólhýsasvæði) auk þess að nýtast gestum sem aka þar um. Haldið er í þá staðsetningu sem sett var fram í rammaskipulaginu og svæðið er sett hjá tjaldsvæðinu svo þjónustan nýtist því líka. Gert er ráð fyrir að byggð verði upp gisting í húsum og veitingasala.

Verslunar- og þjónustusvæði við Þjóðveldisbæinn

Mynd 3132. Valkostur I

Mynd 3233. Valkostur II

Í gildandi skipulagi er gert ráð fyrir upplýsinga- og þjónustumiðstöð við Þjóðveldisbæinn. Í rammaskipulagi varðandi útivist og ferðaþjónustu fyrir Þjórsárdal, sem unnið var árið 2013, er fjallað um nauðsyn þess að sett verði gistiaðstaða í nágrenni við Þjóðveldisbæinn til að dagleiðir fyrir gangandi fólk um Þjórsárdalinn verði hæfilega langar. Þar er lagt til að sett verði verslunar- og þjónustusvæði á staðnum. Við endurskoðun aðalskipulagsins er mörkuð sú stefna að við Þjóðveldisbæinn verði byggð upp alhliða upplýsinga og þjónustumiðstöð fyrir Þjórsárdal og þar verði veitingasala, verslun og gisting í húsum ásamt alhliða upplýsingagjöf. Stefnt er að uppbyggingu nær Þjóðveldisbænum en miðað var við í Rammaskipulaginu og gildandi aðalskipulagi og gera þarf nýjan aðkomuveg af Þjórsárdalsvegi nokkru norðan við núverandi aðkomu að Búrfellsvirkjun. Stærð svæðis er allt að 10,5 ha.

Metnir verða eftirfarandi valkostir:

Valkostur I – uppbygging verslunar- og þjónustusvæða í Þjórsárdal (Sandártunga og Þjóðveldisbær).

Valkostur II – núll kostur. Engin uppbygging í Sandártunga né við Þjóðveldisbæ.

Umhverfismat

Valkostur I

Áhrif stefnunnar á umhverfispáttinn náttúra eru metin **neikvæð** og þá einkum vegna gróðurs en svæðið er sendið og mismikið gróið. Þá er eitthvað er um birkikjarr og lynggróður. Áhrif á landslag eru metin **óveruleg** þar sem ekki er talið líklegt að náttúrulegt landslag verði fyrir áhrifum af völdum stefnunnar. Áhrif á ásynd eru metin **óveruleg** eða **neikvæð** þar sem svæðin eru fremur flatlend og ný mannvirki vel sýnileg. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** þar sem stefnan stuðlar að eflingu atvinnulífs, aukinni ferðamennsku og bættri þjónustu í Þjórsárdal. Áhrif á samgöngur eru metin **neikvæð** en gera þarf nýja vegtengingu af Þjórsárdalsvegi við Þjóðveldisbæinn. Þá er líklegt að umferð um svæðin aukist í kjölfar stefnunnar sem getur haft í för með sér þörf fyrir meira viðhald vega. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** þar stefnan miðar að uppbyggingu á svæðinu með það fyrir augum að mæta þörfum íbúa og gesta sem fara þar um. Áhrif á minjar eru metin **óviss** en mikið er af minjum í Þjórsárdal sem gætu orðið fyrir áhrifum vegna aukinna umsvifa á svæðinu. Einnig eru þar víðferðm verndarsvæði.

Valkostur II – núll kostur

Stefnan er talin hafa **neikvæð** áhrif á samfélag og heilsu, vellíðan og öryggi þar sem ekki er stuðlað að atvinnuuppbyggingu og aukinni ferðamennsku og takmarkaða þjónustu og upplýsingar er að fá. Áhrif á minjar eru metin **óviss**. Áhrif á aðra umhverfispætti eru metin **engin/lítill**.

Samantekt niðurstöðu

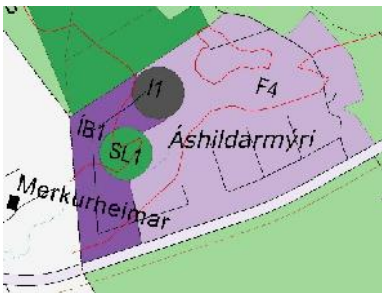
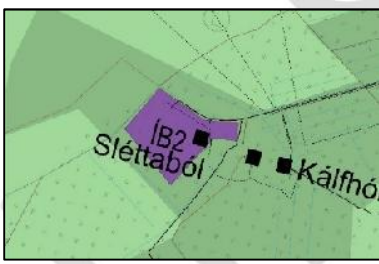
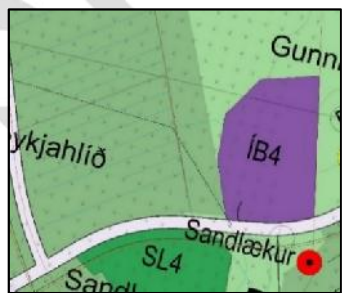
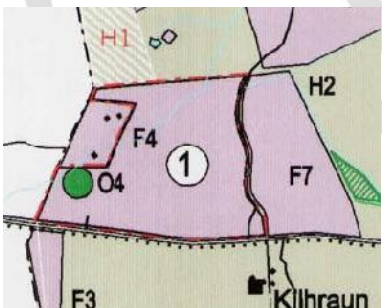
	Náttúra	Landslag og ásynd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Valkostur I	-	</>/-	+	-	+	?

Valkostur II	0	0	-	0	-	?
--------------	---	---	---	---	---	---

4.3.4 Íbúðarbyggð í dreifbýli

Stefna aðalskipulagsins fyrir byggð í dreifbýli er sett fram í kafla 2.1.2 í greinargerð. Í sveitarfélaginu hefur í gegnum tíðina einkum verið byggt upp á bæjartorfum þar sem ný íbúðarhús nýta sömu heimreið og veitur (sjá skýringaruppdrátt nr. 7). Mikilvægt er að efla byggð og stuðla að fjölgun íbúa en lítil fólksfjölgun hefur verið í sveitarfélaginu á undanförunum árum og fá íbúðarhús verið byggð. Íbúafjöldi hefur staðið í stað á skipulagstíma gildandi skipulags, íbúar voru 520 árið 2004, 521 árið 2016 en tæplega 600 í ársbyrjun 2017 (sjá kafla 3.1). Helst hefur verið byggt á bæjartorfunum en óskum um heimild til fastrar búsetu á frístundasvæðum og dreifbýli almennt hefur fjölgað á síðustu árum. Til að koma til móts við þær óskir er vilji til að breyta þremur frístundasvæðum í íbúðarsvæði og heimila þar með fasta búsetu á svæðunum.

Í gildandi skipulagi er gert ráð fyrir að íbúðarbyggð sé fyrst og fremst innan þéttbýlis en heimilt er að byggja stök íbúðarhús á bújörðum, þar sem aðstæður leyfa, ótengt búskap. Stefnumbreyting er gerð varðandi íbúðarbyggð í dreifbýli þar sem heimiluð verður íbúðarbyggð á afmörkuðum svæðum utan núverandi þéttbýla. Þremur frístundasvæðum er breytt að hluta eða öllu leiti í íbúðarbyggð. Svæðið í Áshildarmýri er að hluta til á þekktu flóðasvæði en þar hafa komið flóð úr Hvítá, sjá kafla 2.7 í greinargerð. Þar er getið um þá skilmála sem settir eru varðandi byggingar á flóðasvæðum. Á myndunum hér að neðan má sjá þær stefnumbreytingar sem gerðar eru á hverjum stað fyrir sig.

Íbúðarbyggð í dreifbýli					
 Mynd 3334. Áshildarmýri		 Mynd 3435. Kálfhóll		 Mynd 3536. Gunnbjarnarholt	
 Mynd 3637. Gildandi skipulag		 Mynd 3738. Gildandi skipulag		 Mynd 3839. Gildandi skipulag	

Metnir verða eftirfarandi valkostir:

Valkostur I – frístundasvæðum breytt í svæði fyrir íbúðarbyggð.

Valkostur II – núll kostur. Frístundasvæðin verða óbreytt.

Valkostur I

Áhrif stefnunnar á náttúru og þá einkum á gróður eru **neikvæð** en samkvæmt flokkun landbúnaðarlands, sem fer fram samhliða enduskoðun aðalskipulagsins, er hluti svæðisins í flokki II og því hentugt til ræktunar. Áhrif á ásynd eru metin **óveruleg** þar sem svæðin eru nálægt núverandi byggð. Allar byggingar hafa áhrif á náttúrulegt landslag en þau eru metin **óveruleg** vegna þess hve svæðin eru lítil og vegna nálægðar við núverandi byggð og þeirra áhrifa sem þegar hafa orðið vegna hennar. Áhrif á samfélag eru

metin **jákvæð** og þá einkum á íbúapróun og styrkingu byggðar þar sem stefnan heimilar fasta búsetu á svæðunum og er líkleg til að leiða til íbúafjölgunar, efla byggðina og styrkja tekjustofna sveitarfélagsins. Á bæjum í næsta nágrenni svæðanna er byggð til staðar sem þarfnast þjónustu s.s. skólaaksturs og viðbótarakstur ætti ekki að verða mjög mikill í kjölfar stefnunnar. Þrátt fyrir það eru áhrif á samfélag einnig metin **neikvæð** þar sem stefnan stuðlar ekki að styrkingu þéttbýlisstaðanna með því að heimila frekari íbúðabyggð í dreifbýlinu. Þétting byggðar í dreifbýli er almennt séð ekki hagkvæm rekstrarlega séð fyrir sveitarfélagið t.d. vegna þess að vegalengdir vegna ýmis konar þjónustu eru lengri og þar af leiðandi dýrari. Áhrif á samgöngur eru metin **jákvæð** og **neikvæð**. Þrátt fyrir að gert sé ráð fyrir fáum lóðum á hverjum stað fyrir sig getur það leitt til aukinnar umferðar þar sem t.a.m íbúar þurfa að aka til að sækja þjónustu/atvinnu. Hins vegar eru vegir til staðar að svæðunum þó þeir gætu þarfnast lagfæringar. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **neikvæð** þar sem stefnan getur haft neikvæð áhrif á loftgæði og hljóðvist í dreifbýlinu vegna umferðar. Áhrif á minjar eru metin **engin/lítill**.

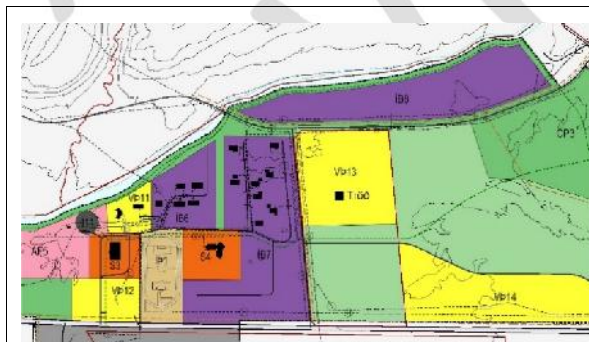
Valkostur II

Áhrif á náttúru, dýralíf og gróður eru metin **neikvæð** þar sem land sem hentar vel til ræktunar er tekið úr landbúnaðarnotum en ekki er um að ræða stórt landsvæði áhrifin eru því staðbundin. Áhrif á ásýnd og landslag eru metin **neikvæð** þar sem tvö svæðanna eru nokkuð stór og ásýnd svæðanna og landslag breytist mikið. Áhrif á samfélag og þá einkum atvinnulíf eru metin **jákvæð** þar sem stefnan getur leitt til aukinnar eftirspurnar eftir þjónustu og afþreyingu og þar með haft jákvæð áhrif á atvinnulíf. Þá styrkir uppbygging frístundasvæða tekjustofna sveitarfélagsins. Áhrif á samgöngur eru metin **neikvæð** þar sem frístundabyggð getur haft í för með sér talsverða umferð. Áhrif á aðra umhverfispætti eru metin **engin/lítill**.

Samantekt niðurstöðu

	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Valkostur I	-	<>	+/-	+/-	-	0
Valkostur II	-	-	+	-	0	0

4.3.5 Þéttbýlið í Árnesi

Mynd 3940. Valkostur I

Mynd 4041. Valkostur II

Samkvæmt stefnu gildandi skipulags skal uppbygging verslunar- og þjónustu vera að mestu bundin við þéttbýlisstaðina. Í stefnu endurskoðaðs aðalskipulags er þéttbýlið stækkað og núverandi íbúðarsvæði stækkuð auk þess sem sett er inn nýtt íbúðarsvæði norðan Gnúpverjavegar. Svæði fyrir verslun og bensínstöð er stækkað til vesturs og horfið er frá því að gera ráð fyrir verslun norðan við núverandi verslun og í stað þess er gert ráð fyrir henni vestan við hana. Þá er nýtt verslunar- og þjónustusvæði

innan þéttbýlisins þar sem gert er ráð fyrir uppbyggingu tengdri ferðapjónustu. Loks er landbúnaðarsvæði innan þéttbýlisins og þar er gert ráð fyrir byggingu íbúðarhúsa á stórum lóðum. Lögð er áhersla á þéttingu byggðarinnar í þéttbýlinu.

Metnir verða eftirfarandi valkostir:

Valkostur I – þéttbýlið stækkað. Stefnumbreyting varðandi íbúðarsvæði, verslunar- og þjónustusvæði og landbúnaðarsvæði.

Valkostur II – núll kostur. Engin stefnumbreyting fyrir þéttbýlið.

Valkostur I

Áhrif stefnunnar á náttúru og þá einkum á gróður eru **óveruleg** en samkvæmt flokkun landbúnaðarlands, sem fer fram samhliða enduskoðun aðalskipulagsins, er svæðið í flokki III og IV og því ekki hentugt til ræktunar. Áhrif á ásýnd eru metin **óveruleg** þar sem svæðin eru nálægt núverandi byggð. Allar byggingar hafa áhrif á náttúrulegt landslag en þau eru metin **óveruleg** vegna nálægðar við núverandi byggð og þeirra áhrifa sem þegar hafa orðið vegna hennar. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** og þá einkum til þéttingar byggðar og á íbúðarþróun. Með því að bæta við íbúðarsvæðum og stefna að þéttingu byggðarinnar er komið til móts við þörf fyrir íbúðarhúsnæði m.v. áætlaða íbúafjölgun á skipulagstímabilinu. Áhrif á samgöngur eru metin **jákvæð** þar sem lagðar verða nýjar götur og gangstígar innan þéttbýlisins sem miða að því að gera samgöngur skilvirkar innan þéttbýlisins. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en stækkun þéttbýlisins og tilkoma göngustíga geta aukið möguleika íbúa til útivistar. Hins vegar geta áhrifin verið **neikvæð** að því leiti að líklegt er að umferð komi til með að aukast og það hefur neikvæð áhrif á loftgæði. Áhrif á minjar eru metin **óviss** en minjar innan þéttbýlisins gætu orðið fyrir áhrifum af völdum stefnunnar.

Valkostur II

Áhrif á samfélag og þá einkum á íbúðarþróun eru metin **óveruleg** þar sem stefnan gæti stuðlað að þéttingu núverandi íbúðarsvæða og því leitt til íbúafjölgunar. Áhrif á aðra umhverfisþætti eru metin **engin/lítill**.

Samantekt niðurstöðu

	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Valkostur I	-	<>	+/-	<>/-	-	?
Valkostur II	0	0	<>	0	0	0

4.3.6 Stakar framkvæmdir

Stefna aðalskipulagsins fyrir stakar framkvæmdir er sett fram í kafla 2.2.8 og 4.1.4 í greinargerð.

Stefnumbreyting er gerð varðandi stakar framkvæmdir þar sem heimilaðar verða eftirtaldar framkvæmdir á landbúnaðarsvæðum eða óbyggðum svæðum án þess að breyta aðalskipulagi:

- Vindrafstöðvar, allt að 20 m háar.
- Sólarrafstöðvar til eigin nota.
- Fjarskiptamöstur, að hámarki 20 m.
- Vatnsaflsvirkjun, allt að 200 kW, ásamt lögnum, vegum, miðlunarlóni og aðstöðuhúsi, allt að 15 m².
- Örvirkjanir, allt að 100 kW.
- Hitaveita til raforkuframleiðslu, all að 2.500 kW.
- Veitumannvirki allt að 20 m².
- Þjónustuhús og kynningaraðstaða við áningarstaði, allt að 20 m².

Samkvæmt lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum fellur stefna um vatnsaflsvirkjanir allt að 200 kW og vindrafstöðvar allt að 2 MW undir matsskyldar framkvæmdir í flokki C.

Lögð er áhersla á að stök mannvirki, þ.e. þau mannvirki sem eru í takmörkuðum eða engum tengslum við skilgreinda landnotkun, eiga ekki alls staðar við og því er mikilvægt að skoða hvert tilfelli fyrir sig. Nauðsynlegt er að slík uppbygging sé í samræmi við skipulag og að hagsmunaaðilar viti af fyrirhugaðri framkvæmd og geti komið með ábendingar eða athugasemdir. Því er gert ráð fyrir að stök mannvirki séu ávallt í samræmi við deiliskipulag eða a.m.k. grenndarkynningu og eftir atvikum háð framkvæmdaleyfi.

Bornir eru saman eftirfarandi valkostir:

- Valkostur I – vatnsaflsvirkjanir allt að 200 kW, vindrafstöðvar allt að 2 MW.
- Valkostur II – núll kostur. Ekki verða heimilaðar stakar framkvæmdir.

Umhverfismat

Valkostur I

Vindrafstöðvar og vatnsaflsvirkjanir framleiða umhverfisvæna raforku og að því leiti eru áhrif á náttúru metin **jákvæð**. Vatnsaflsvirkjunum fylgir miðlunarlón sem hefur áhrif á náttúru þar sem gróður fer undir lón og vistkerfi breytist. Áhrif þeirra á náttúru eru því metin **neikvæð**. Áhrif vindrafstöðva á landslag eru metin **óveruleg** þar sem náttúrulegt landslag breytist ekki með tilkomu þeirra en áhrif vatnsaflsvirkjana á landslag eru metin **neikvæð** þar sem miðlunarlón breytir landslagi varanlega. Áhrif vindrafstöðva á ásynd eru metin **neikvæð** þar sem þær geta sést langt að. Áhrif vatnsaflsvirkjana á ásynd eru einnig metin **neikvæð** þar sem ásynd svæðis breytist með tilkomu miðlunarlóns. Áhrif stefnunnar á samfélag eru metin **jákvæð** þar sem íbúar geta komið sér upp virkjun sem stuðlar að framleiðslu umhverfisvænnar raforku til eigin nota og um leið lækkun raforkukostnaðar fyrir þá og þar með bættum lífsgæðum. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **óviss** eða **neikvæð** þar sem vindrafstöðvar hafa áhrif á hljóðvist í næsta nágrenni.

Valkostur II – núll kostur

Stefnan er talin hafa **neikvæð** áhrif á samfélag þar sem hún getur hamlað ýmsum smáframkvæmdum sem geta stuðlað að bættum lífsgæðum fyrir íbúana. Áhrif á aðra umhverfispætti eru metin **engin/lítill**.

Samantekt niðurstöðu

	Náttúra	Landslag og ásynd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Valkostur I	+/-	<>/-	+	0	?/-	0
Valkostur II – núll kostur	0	0	-	0	0	0

4.3.7 Landbúnaðarsvæði

Stefna aðalskipulags fyrir landbúnaðarsvæði er sett fram í kafla 2.2.1 í greinargerð. Stefubreyting er gerð á landbúnaðarsvæðum varðandi flokkun landbúnaðarlands en land sveitarfélagsins er flokkað í

fjóra flokka og mörkuð er stefna um flokka I og II. Settar verða eftirfarandi kvaðir á land í þessum flokkum:

- Byggingar séu utan lands í flokki I og II en geta eftir atvikum verið í jaðri svæða.
- Uppskipting lands, samfelld skógrækt, umgangsmikil iðnaðarstarfsemi eða efnistaka er óheimil á landi í flokki I og II en getur eftir atvikum verið í jaðri svæða.
- Nýir vegir raski ekki samfellu í landi í flokki I og II.

Auk þess verður heimilt að hafa starfsemi sem ekki tengist landbúnaði og byggja allt að 600 m² húsnæði fyrir slíka starfsemi á landbúnaðarsvæðum, án þess að breyta aðalskipulagi. Þá er heimilt að reisa stök íbúðarhús á landbúnaðarsvæðum sem ekki tengjast búrekstri.

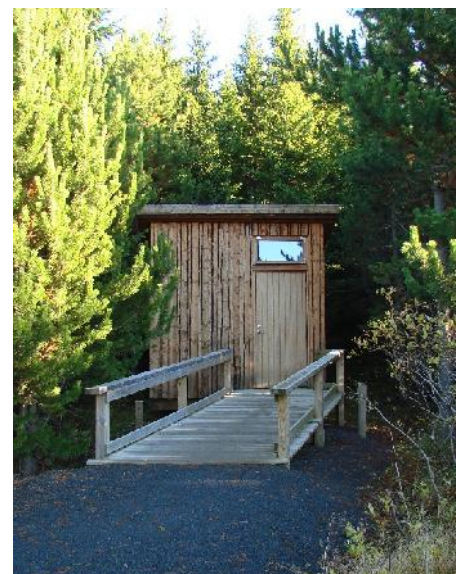
Áhrif af stefnu um landbúnaðarsvæði á náttúru eru metin **jákvæð** þar sem miðað er við að góðu ræktunarlandi verði ekki ráðstafað til annarra nota en til landbúnaðar. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** þar sem stefnan styrkir stoðir landbúnaðar með verndun ræktunarlands og stuðlar að eflingu byggðarinnar með heimild til uppbyggingar fjölbreyttrar atvinnustarfsemi. Áhrif á samgöngur eru metin **neikvæð** en uppbygging atvinnustarfsemi á bæjartorfum getur leitt til aukinnar umferðar á svæðunum og meira slits á vegum. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** hvað varðar verndun ræktunarlands og um leið stuðlað að matvælaöryggi í landinu. Áhrifin eru hins vegar **neikvæð** hvað varðar uppbyggingu atvinnustarfsemi á landbúnaðarsvæðum sem getur leitt til aukinnar umferðar sem hefur neikvæð áhrif á loftgæði og getur dregið úr umferðaröryggi á vegum í dreifbýlinu.

4.3.8 Skógrækt

Stefna aðalskipulags fyrir skógræktar- og landgræðslusvæði er sett fram í kafla 2.2.2 í greinargerð. Stefubreyting er gerð varðandi skógrækt en samfelld skógrækt, 10 ha eða stærri, þarf framkvæmdaleyfi sveitarstjórnar. Þá verður samfelld skógrækt ekki heimiluð á landbúnaðarlandi í flokki I og II en getur verið í jaðri svæða. Stefnan er talin hafa **jákvæð** áhrif á náttúru þar sem landi sem hentar vel til landbúnaðar verður hlíft við skógrækt en leyfð í jaðri svæða sem getur aukið uppskeru vegna skjóls. Áhrif á landslag og ásýnd eru metin **neikvæð** eða **óveruleg**. Skógrækt hefur mikil áhrif á landslag og ásýnd en stærð og staðsetning skógræktarsvæða skiptir mestu máli þegar meta á hversu umfangsmikil áhrifin eru. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** þar sem skógrækt getur bætt lífsgæði íbúa vegna skjóls auk þess sem möguleikum til útivistar gæti fjölgað. Áhrif á samgöngur eru metin **óviss** en huga verður að því að skógrækt og skjólbeltarækt sé ekki nálægt vegum vegna áhrif á vegsýn fram á veginn og vegna snjósöfnunar. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en skógrækt stuðlar að bættum loftgæðum og dregur úr hættu af völdum náttúruvárs vegna veðurs s.s. hvössum vindkviðum.

4.3.9 Afþreyingar- og ferðamannasvæði

Stefna aðalskipulags fyrir afþreyingar- og ferðamannasvæði er sett fram í kafla 2.2.4 í greinargerð. Afþreyingar- og ferðamannasvæði eru einkum afmörkuð þar sem um er að ræða staði sem ætlaðir eru ferðafólki til að staldra við s.s. við fossa og aðra áhugaverða staði. Einnig eru þetta tjaldsvæði og veiðihús í byggð og fjallasel og skálasvæði á afréttum. Á svæðunum er gert ráð fyrir heimild til að halda við mannvirkjum eða byggja ný í þeirra stað auk þess að byggja snyrtiaðstöðu. Á fjölförnum stöðum eins og við Hjálparfoss, Háafoss og Granna, Stöng og Gjánna er t.a.m. engin snyrtiaðstaða. Stefnan er talin hafa **jákvæð** áhrif á umhverfispáttinn náttúru þar sem bætt aðstaða getur stuðlað að vernd gróðurs á svæðunum. Mannvirki hafa alltaf áhrif á landslag og ásýnd en lögð verður rík áhersla á að vandað verði til verka við hönnun og frágang þeirra svo þau falli sem best að landslaginu og valdi sem minnstum ásýndaráhrifum. Áhrifin eru því metin **óveruleg**. Áhrif stefnunnar á samfélag eru

Mynd 4142. Salernisaðstaða er í Selfit.

metin **jákvæð** þar sem stefnan stuðlar að því að svæði sem ætluð eru til ferðamennsku séu í stakk búin til að taka við þeim fjölda sem þangað vilja sækja. Áhrif á samgöngur eru metin **óveruleg** þrátt fyrir að lagfæra gæti þurft vegi að einstaka stöðum. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en bætt aðstaða á ferðamannastöðum er líkleg til að auka ánægju gestanna og bæta líðan þeirra.

4.3.10 Frístundabyggð

Stefna aðalskipulags fyrir frístundabyggð er sett fram í kafla 2.1.3 í greinargerð. Í aðalskipulaginu er mörkuð sú stefna að frístundabyggð verði sem mest á samfelldum svæðum og að jafnaði verði hún utan landbúnaðarlands í flokki I og II. Þá er heimilt að starfrækja þjónustumiðstöð/smáverslun sem þjónar svæðinu. Engin ný frístundasvæði eru sett inn við endurskoðun aðalskipulagsins en eitt svæði er fellt út og þremur svæðum er breytt í íbúðarsvæði að hluta eða öllu leiti (sjá kafla 4.3.4). Metið er að stefnan hafi **jákvæð** áhrif á umhverfispættina náttúru þar sem góðu ræktunarlandi er hlíft. Áhrif á aðra umhverfispætti eru metin **engin/lítill**.

4.3.11 Efnistökusvæði

Stefna aðalskipulags fyrir efnistöku- og efnislosunarsvæði er sett fram í kafla 2.2.8 í greinargerð. Í aðalskipulaginu eru 34 efnistöku- og efnislosunarsvæði afmörkuð á uppdráttum bæði í byggð og á hálendi. Nokkur ný svæði eru sett inn en þau eru öll á bújörðum og eiga það sameiginlegt að þar hefur farið fram efnistaka og öll eru þau ætluð til einkanota og stærð og heimild til efnistöku því fremur lítil. Ekkert efnistökusvæðanna er innan verndarsvæða. Stefna sveitarfélagsins er að framboð af efnistökusvæðum sé nægilegt fyrir skipulagstímabilið. Metið er að stefna um efnistökusvæði hafi fremur **neikvæð** áhrif á náttúru þar sem öll efnistaka hefur í för með sér jarðrask. Þá eru áhrif á landslag og ásýnd metin **neikvæð** en náttúrulegt landslag breytist á svæðunum og ásýnd svæða er einkum neikvæð á framkvæmdatíma. Áhrif á aðra umhverfispætti eru metin **óveruleg** eða **engin/lítill**.

4.3.12 Verndarsvæði, hverfisvernd og friðlýst svæði

Stefna aðalskipulags fyrir verndarsvæði og minjar er sett fram í kafla 2.6 í greinargerð. Alls eru 12 hverfisverndarsvæði afmörkuð í skipulaginu og þar af eru 6 ný svæði, 2 í byggðinni og 4 á afréttum. Í byggðinni er einkum stuðlað að verndun náttúrulegra birkiskóga í Búrfellsskógi og gervigíganna í Þjórsárdal. Á afréttunum er stuðlað að verndun Stóru-Laxárgljúfra, Þjórsár, Kerlingarfjalla og Þjórsárvera. Fyrirhuguð stækkun friðlands í Kerlingarfjöllum og Þjórsárverum er sett undir hverfisvernd. Metið er að stefna um verndun hafi **jákvæð** áhrif á alla umhverfispættina.

4.3.13 Iðnaðarsvæði

Stefna aðalskipulags fyrir iðnaðarsvæði er sett fram í köflum 2.2.7, 3.5.7 og 4.1.2 í greinargerð. Þar er einkum horft til þess að sköpuð verði ákjósanleg skilyrði til nýsköpunar í atvinnustarfsemi ásamt því að núverandi starfsemi eflist.

Stefnubreyting er gerð varðandi iðnaðarsvæði í dreifbýlinu en nýtt iðnaðarsvæði, I12, er sunnan við Árnes. Þar er gámasvæði en hugmyndir eru uppi um uppbyggingu tengdri orkufrekri starfsemi. Metið er að stefnan hafi **óveruleg** áhrif á umhverfispáttinn náttúru þar sem landið er ekki hentugt til ræktunar skv. flokkun landbúnaðarlands. Áhrif á landslag og ásýnd eru metin **óveruleg** vegna nálægðar við þéttbýlið en mannvirki koma vart til með að hafa meiri ásýndaráhrif en byggingar í nágrenninu. Áhrif á

samfélag eru metin **jákvæð** þar sem sköpuð eru skilyrði fyrir nýsköpun og eflingu atvinnulífs og styrkingu tekjustofna sveitarfélagsins. Áhrif á aðra umhverfisþætti eru metin **óveruleg**.

Hér að neðan er gerð grein fyrir þeim virkjanaframkvæmdum sem þegar hafa farið í gegnum umhverfismat framkvæmda skv. gildandi lögum og reglugerðum þar að lútandi.

4.3.13.1 BÚRFELLSVIRKJUN

Framkvæmdir við stækkun Búrfellsvirkjunar um allt að 140 MW hófust vorið 2016 og er áætlað að virkjunin verði tekin í notkun vorið 2018. Áfanginn er kallaður Búrfell 2. Búrfellsvirkjun var byggð á árunum 1966 – 1972 og var upphaflega 210 MW. Á árunum 1997 – 1999 var búnaður virkjunarinnar endurnýjaður og afl hennar jókst í 270 MW. Markmið Landsvirkjunar með stækkun virkjunarinnar er að mæta vaxandi orkuþörf í landinu en hlutverk stofnunarinnar er að hámarka afrakstur þeirra orkulinda sem fyrirtækið hefur umsjón með. Áhrifasvæði stækkunarinnar er allt innan þjóðlendumarka og spannar um 9 km² og nær austur fyrir Búrfell þar sem rennsli í Þjórsá mun minnka. Virkjunin er á gildandi aðalskipulagi sveitarfélagsins en ekki var fjallað um stækkun virkjunarinnar þar svo gera þurfti breytingu á aðalskipulaginu. Breytingin var staðfest af Skipulagsstofnun þann 4. maí 2015 og markmið sveitarstjórnar með henni var að „efla atvinnulíf og möguleika til orkuöflunar og nýta betur þá vatnsmiðlun sem fyrir hendi er á Þjórsársvæðinu“⁷¹.

Í tenslum við stækkun virkjunarinnar verða gerðar breytingar á tengivirki hennar. Í Kerfisáætlun Landsnets 2016 – 2025 er gerð grein fyrir framkvæmdinni en lagður verður jarðstrengur frá Búrfelli 2 inn í núverandi tengivirki og með því verður ekki þörf á stækkun þess og lausnin telst mjög hagkvæm⁷². Fram kemur í umhverfisskýrslu Kerfisáætlunarinnar að þar sem jarðstrengurinn er styttri en 10 km er framkvæmdin ekki háð lögum um mat á umhverfisáhrifum. Umhverfisáhrif stefnunnar eru metin **óverulega neikvæð** en jarðstrengurinn mun liggja innan iðnaðarsvæðis virkjunarinnar⁷³.

4.3.13.2 HVAMMSVIRKJUN

Hvammsvirkjun er staðsett í Þjórsá, um 15 km neðan við Búrfellsstöð. Samkvæmt niðurstöðum rammaáætlunar er virkjunin í orkunýtingarflokki. Virkjunin er inni í gildandi aðalskipulagi með breytingu sem staðfest var af umhverfisráðherra þann 18. febrúar 2011. Árið 2001 – 2003 var unnið mat á umhverfisáhrifum Núpsvirkjunar og féllst Skipulagsstofnun á framkvæmdina með úrskurði sem var staðfestur í apríl árið 2004. Við útboðshönnun voru gerðar ýmsar breytingar á hönnun virkjunarinnar. Má þar nefna að rúmmál lónsins og flatarmál þess var minnkað, dregið var úr sýnileika stöðvarhúss og annarra mannvirkja og úr umfangi haugsvæða. Einnig var mótvægisáðgerðum fjölgað vegna áhrifa framkvæmdarinnar á lífríki árinna.

Þar sem framkvæmdir við virkjunina hófust ekki innan 10 ára frá upphaflegu mati á umhverfisáhrifum úrskurðaði Skipulagsstofnun í desember 2015 að endurtaka skyldi mat á umhverfisáhrifum virkjunarinnar að hluta til þ.e. á ferðaþjónustu og útivist og á landslag og ásynð. Þetta voru ferðaþjónusta og útivist annars vegar og landslag og ásynð hins vegar. Frummatsskýrslan kom út í maí 2017⁷⁴. Verði umhverfismatið staðfest áður en aðalskipulagið fer í lokaferli verður gerð grein fyrir niðurstöðum matsins hér.

4.4 TILKYNNINGA- EÐA MATSSKYLDAR FRAMKVÆMDIR Á SKIPULAGSTÍMABILINU

Í töflunni hér að neðan er yfirlit yfir þær framkvæmdir sem áætlað er að fari í framkvæmd á skipulagstímabilinu og eru eða kunna að vera háðar lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum.

Stefna	Flokkur framkvæmda skv. lögum um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000.	Skýring

⁷¹ (Skeiða- og Gnúpverjahreppur, 2014).

⁷² (Landsnet, 2016b).

⁷³ (Landsnet, 2016a).

⁷⁴ (Landsvirkjun, 2017).

Vatnsaflsvirkjanir	A	Virkjanir þar sem uppsett afl er 10 MW eða meira. Efnistöku- og efnislosunarsvæði falla undir mat á virkjunum.
Ferðaþjónusta í Þjórsárdal	B	Þjónustumiðstöðvar fyrir ferðamenn á hálendi og á verndarsvæðum á láglendi utan þéttbýlis, orlofsþorp, hótél og tengdar framkvæmdir utan þéttbýlis.

5 HEIMILDIR

Ágúst Guðmundsson. (1996). *Ofan Hreppafjalla*. Ferðafélag Íslands.

Alþingi Íslands. Lög um þjóðlendur og ákvörðun eignarlanda, þjóðlendna og afrétta nr. 58/1998 (1998). Ísland. Retrieved from <http://www.althingi.is/lagas/nuna/1998058.html>

Alþingi Íslands. (2000). Tillaga til þingsályktunar um úttekt á ástandi eigna á jarðskjálftasvæðum. Retrieved November 11, 2015, from <http://www.althingi.is/altext/pdf/126/s/0116.pdf>

Alþingi Íslands. (2012). Lög um menningarminjar nr. 80/2012. Ísland. Retrieved from <http://www.althingi.is/altext/stjt/2012.080.html>

Alþingi Íslands. Lög um náttúruvernd nr. 60/2013 (2015). Iceland. Retrieved from <http://www.althingi.is/lagas/nuna/2013060.html>

Alþingi Íslands. (2016). Þingsályktun um landsskipulagsstefnu 2015-2026. Retrieved from <http://www.althingi.is/altext/145/s/1027.html>

Árni Hjartarson. (1988). Þjórásárhraunið mikla - stærsta nútímahraun jarðar. *Náttúrufræðingurinn*. Retrieved from https://is.wikipedia.org/wiki/Þjórásárhraunið_mikla#/media/File:Great_Thjorsa_Lava.jpg

Árni Hjartarson og Freysteinn Sigurðsson. (1988). *Lindir í uppsveitum Árnes- og Rangárvallasýslu*. Orkustofnun vatnsorkudeild.

Ásborg Arnpórsdóttir. (2016a). *Ársverk í ferðaþjónustu*.

Ásborg Arnpórsdóttir. (2016b). Gististaðir í Skeiða- og Gnúpverjahreppi.

Ásborg Arnpórsdóttir. (2016c). Upplýsingar um fjölda heimsókna í Þjórásarstofu.

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið. Reglugerð um veitingastaði, gististaði og skemmtanahald nr. 1277/2016 (2016). Retrieved from <http://www.reglugerd.is/reglugerdir/eftir-raduneytum/atvinnuvega--og-nyskopunarraduneyti/nr/1277-2016>

Björn Ingi Sveinsson. (2002). *Nýr íslenskur álagstuðull vegna jarðskjálfta*. Mannvit. Retrieved from <http://mannvit.is/Mannvit/Frettir/Allarfrettir2011/Frettinoll/157>

EFLA verkfræðistofa. (2015). Hvammsvirkjun , 93 MW, rýni á mati á umhverfisáhrifum.

Emmanuel Pagneux. (2015). *Útbreiðsla flóða í Hvítá og fleiri ám - óbirt gögn*.

Gísli Gestsson. (1956). *Árbók Ferðafélag Íslands 1956*. Ferðafélag Íslands.

Guðmundur Kjartansson. (1952). Meira um Rauðhól. *Náttúrufræðingurinn*, 22. Retrieved from http://timarit.is/view_page_init.jsp?pageld=4267611

Guðni Guðbergsson Veiðimálastofnun. (2016). *Ár og veiði í Hrunamannahreppi*.

Gylfi Guðmundsson. (2012). Skeiðaáveitan. *Dagskráin*. Retrieved from <http://www.dfs.is/frettir/2004-skeiaaveitan>

Hagstofa Íslands. (2015). Endurskilgreining Hagstofu Íslands á þéttbýlistöðum og byggðakjörnum Jórunn Íris Sindradóttir.

Hagstofa Íslands. (2016a). *Fjöldi gistinguáttanna í Skeiða- og Gnúpverjahreppi*.

Hagstofa Íslands. (2016b). Hagstofa Íslands. Retrieved from http://px.hagstofa.is/pxis/pxweb/is/lbuar/lbuar__mannfjoldi__2_byggdir__sveitarfelag/MAN02001.px/

Hagstofa Íslands. (2016c). Íbúafjöldi. Retrieved from http://px.hagstofa.is/pxis/pxweb/is/lbuar/lbuar__mannfjoldi__2_byggdir__sveitarfelag/MAN02005.px/?rxid=2a7c91cd-d17b-4efd-abf1-63a7968d1834

Hagstofa Íslands. (2017). Búfé 2017.

Haraldur Matthíasson. (1961). *Árnessýsla, Grímsnes og Biskupstungur. Árbók Ferðafélags Íslands 1961*. Ferðafélag Íslands.

- Haukur Tómasson. (1961). *Virkjun Hvítár við Hestvatn*. Retrieved from <http://www.os.is/gogn/Skyrslur/1961/OS-1961-Virkjun-Hestvatn-1.pdf>
- Héraðsnefnd Árnesing bs. (2016). Héraðsnefnd Árnesinga. Retrieved March 2, 2016, from <http://www.heradsnefndarnesinga.is/>
- Hið mikla Þjórsárhraun. (1951, June 10). *Lesbók Morgunblaðsins*. National and University Library of Iceland. Retrieved from http://timarit.is/view_page_init.jsp?pageld=3279706&lang=0
- Íslenska gámafélagið. (2009). Breytingar á sorphirðu í Skeiða- og Gnúpverjahreppi.
- Jón Eiríksson. (2008). *Jarðabók Skeiðahrepps*. Ungmennafélag Skeiðamanna.
- Landmælingar Íslands. (2014). Sveitarfélög - upplýsingar. Retrieved from <http://atlas.lmi.is/sveitarfelag/>
- Landsnet. (2016a). Kerfisáætlun 2016-2025 Umhverfisskýrsla.
- Landsnet. (2016b). Kerfisáætlun Landsnets 2016 - 2025.
- Landsvirkjun. (2003). Urriðafossvirkjun í Þjórsá breyting á Búrfellslínu 2.
- Landsvirkjun. (2017). Hvammsvirkjun, mat á umhverfisáhrifum: Ferðaþjónusta og útivist og landslag og ásjón lands. Frummatsskýrsla.
- Leikskólinn Leikholt. (2016). Leikskólinn Leikholt. Retrieved from <http://www.leikskolinn.is/leikholt/>
- Milli Fjalls og fjöru. Aðalskipulag Skeiða- og Gnúpverjahrepps 2004-2016 (2006).
- Náttúrufræðistofnun Íslands. (2015). Jarðfræði. Retrieved from <http://www.ni.is/jardfraedi/rannsoknir/>
- Ögmundur Einarsson; Guðjón Guðmundsson; Guðmundur Tryggvi Ólafsson; Hrefna Bryndís Jónsdóttir. (2015). *Sameiginleg svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs 2005 - 2020* (Vol. 1).
- Orkustofnun. (2015). Tilhögun virkjunarkosta 3. áfanga rammaáætlunar, áfangaskil 20. janúar 2015. Retrieved from <http://os.is/gogn/Rammaaetlun/2015-01-20/Tilhogun-virkjunarkosta-3-afanga-rammaaetlunar-afangaskil-20-januar-2015.pdf>
- Ragnar Stefánsson, Gunnar B. Guðmundsson, & Páll Halldórsson. (2000). Jarðskjálftarnir miklu á Suðurlandi 17. og 21. júní, 2000. Veðurstofa Íslands. <http://doi.org/VÍ-G00011-JA05>
- Ríkislögreglustjóri, & Viðlagatrygging Íslands. (2014). Greining á áhrifum flóða í kjölfar eldgosa í Bárðarbungu. Mikilvæg úrlausnarefni., (2. útgáfa 27.10.2014), 35. Retrieved from http://www.almannavarnir.is/upload/files/Greining_a_ahrifum_floda_i_kjolfar_eldgosa_i_Bardarbungu_ri-s-vti.pdf
- Ríkislögreglustjórinn almannavarnadeild, & Verkís. (2014). Greining á áhrifum flóða í kjölfar eldgosa í Bárðarbungu: Sviðsmynd II (Analysis of the impact of floods following a volcanic eruption in Bárðarbunga: Scenario II). Retrieved from <http://www.almannavarnir.is/file.asp?id=3298>
- Rögnvaldur Guðmundsson. (2003). *Gæði og gestrisni. Stefnumótun og aðgerðir í ferðamálum í uppsveitum Árnessýslu 2004-2008*. Retrieved from http://www.sveitir.is/files/212_stefna.pdf/
- Rögnvaldur Guðmundsson. (2012). Íslendingar að stöðum í uppsveitum Árnessýslu.
- Samband íslenskra sveitarfélaga. (2015). *Árbók sveitarfélaga 2015*.
- Skeiða- og Gnúpverjahreppur. (2014). Aðalskipulag 2004 - 2016 - breyting vegna stækkunar Búrfellsvirkjunar.
- Skeiða- og Gnúpverjahreppur. (2016). Sorpmál | Skeiða- og Gnúpverjahreppur. Retrieved February 23, 2016, from <http://www.skeidgnup.is/efni/sorpmal>
- Skipulags- og byggingarfulltrúi Uppsveita bs. (2015). Skipulags- og byggingarfulltrúi Uppsveita bs. Retrieved November 9, 2015, from <http://www.sbf.is/>
- Skipulagsstofnun. (2007). *Leiðbeiningar um umhverfismat áætlana*. Reykjavík. Retrieved from <http://www.skipulag.is/media/pdf-skjol/aaetlanamat.pdf>
- Skipulagsstofnun. (2009). EFNISTAKA VEGNA LAGNINGAR ÁRNESVEGAR MILLI ÞJÓRSÁRDALSVEGAR OG LANDVEGAR Ákvörðun um matsskyldu, (106).

Suðurlandsskógar. (2016). *Fjöldi jarða í skógrækt eða skjólbeltarækt - óbirt gögn*.

Umhv. og auðlindaráðuneytið. Skipulagsreglugerð nr. 90/2013 (2013).

Umhverfis- og auðlindaráðuneytið. (2013). Skipulagsreglugerð nr. 90/2013. Retrieved from <http://www.reglugerd.is/interpro/dkm/WebGuard.nsf/key2/090-2013>

Umhverfisráðuneytið. (1999). Reglugerð um varnir gegn mengun grunnvatns nr. 796/1999. Retrieved from <http://www.reglugerd.is/reglugerdir/eftir-raduneytum/umhverfis--og-audlindaraduneyti/nr/4482>

Umhverfisstofnun. (2015). Náttúruminjaskrá. Retrieved from <http://ust.is/einstaklingar/nattura/natturuminjaskra/>

Vatnsveita Flúða. (2013), 2003–2004.

Veðurstofa Íslands. (2016a). Veðurstöðvar. Retrieved February 24, 2016, from <http://www.vedur.is/vedur/stodvar/?t=2#sudurland>

Veðurstofa Íslands. (2016b). Vindatlas. Retrieved February 24, 2016, from <http://www.vindatlas.vedur.is/>

Wikipedia.org. (2016). Þjórásárhraunið mikla. Retrieved from https://is.wikipedia.org/wiki/Þjórásárhraunið_mikla

Þjórásarskóli - ágrip um skólann. (2016). Retrieved February 23, 2016, from <http://www.thjorsarskoli.is/index.php/skolinn/agrip-af-sogu>